

URTX

LA REPRESSIÓ FRANQUISTA A ANGLESOLA

Xavier Freixes Serrano

LA REPRESSIÓ FRANQUISTA A ANGLESOLA

Abstract

El 15 de enero de 1939 el ejército rebelde ocupó el municipio de Anglesola. El presente artículo estudia las consecuencias de esa ocupación y de la implantación del régimen franquista a partir de los mecanismos represivos que sufrió la población. El estudio y la reconstrucción de los casos concretos permiten ilustrar las múltiples formas, procedimientos y consecuencias de la represión franquista hacia la población en el municipio de la comarca de Urgell con más muertos a causa de la misma.

On 15 January 1939, the rebel army occupied the municipality of Anglesola. The present article examines the consequences of this occupation and the establishment of the Francoist regime, starting with the repressive measures endured by the population. The study and the reconstruction of specific cases make it possible to illustrate the many forms, modus operandi and consequences of Francoist repression on the population in the municipality of the county of Urgell with the most deaths caused as a result.

Paraules clau

Consell de guerra, Tribunal de Responsabilitats Polítiques, informe, denúncia, declaració, condemna, presó.

Introducció

El dia 15 de gener de 1939, les tropes feixistes ocupen Anglesola. Pocs dies abans, tècnics d'artilleria de la República van fer esclatar els ponts del Canal d'Urgell pels quals havia de creuar l'exèrcit rebel abans d'ocupar el poble. Les tropes republicanes anaven passant en direcció al nord, així com els milers d'exiliats. Recorden els qui ho van viure com es demanava que acollissin els nens per dormir i que se'ls donés aliment; eren els fills d'aquells que feien nit a Anglesola en aquell llarg hivern en què emprarien el camí cap a l'exili. El secretari del jutjat, Antoni Gateu Borràs, fou afusellat a la plaça de Santa Anna el dia 9 de gener.¹ Els testimonis expliquen que demanava farina o suborns diversos per donar els salconduits als refugiats, i que uns que no podien oferir res van trobar un comissari de guerra que els apressava a seguir el camí i li van explicar que no se'ls havia donat el document que necessitaven per les anteriors raons; el comissari va ordenar a un escamot que l'afusellés a la plaça pública. S'havien perdut les darreres batalles, la gent sabia que la més mínima resistència comportaria l'anihilació. No hi va haver resistència a Anglesola, tot i que les trinxeres i els nius de metralladores, construïts per presos de l'exèrcit republicà, així com les municions, estaven preparades. Els soldats republicans eren acollits a les palleres per al descans nocturn i a trenc d'alba seguien el seu viatge després d'una min-

sa alimentació a base d'algun tubercle de les finques dels voltants.

El dia 11 de gener, el 3r Regiment de la 54 DI ocupà Bellpuig. La defensa de la 24 i la 124 Brigades Mixtes, amb la 3ra de carrabiners i el batalló de metralladores de la 16 Divisió, és forta i tenaç.² La 53 DI és bombardejada al Tarròs, fent una petita marxa cap a la carretera de Tornabous.³ Fins el 14, es consoliden aquelles zones ocupades, amb petits focus de resistència. La 53 DI avançarà de Tornabous a Anglesola, i la 54, de Bellpuig a Tàrraga. El dia 15, a les 6 del matí, la 53 creua el Canal d'Urgell i les seves forces de rereguarda, el 3r Tabor i la Bandera Mòbil de Falange, són metrallades per l'aviació republicana.⁴ La resistència es replegaria més amunt, fent voladures per frenar l'avanç del feixisme a la comarca.

Els grups d'ocupants que anaven parant a les masies estaven formats per uns 8 o 10 soldats, en un mateix percentatge de moros i espanyols. Antoni Vilardosa, nascut l'any 1928, vivia en una masia a la zona de Montperler, prèvia a l'entrada del poble, entre Bellpuig i Anglesola. Els soldats franquistes hi van parar i van preguntar qui hi vivia, tot fent sortir de casa els membres de la família i demanant la salutació feixista. Minuts després, mentre anaven arribant altres soldats, els dos artillers andalusos que el dia anterior varen fer esclatar el pont es van moure del seu amagatall entre els esbarzers abans que els soldats franquistes els trobessin, perquè aquests

¹ C. MIR (dir.) (2012), "Víctimes de la guerra civil i la repressió franquista a les terres de Lleida". *Memorial democràtic. Departament d'Història. Universitat de Lleida* [en línia], <<http://www.victimesguerracivilfranquisme.udl.cat/presentacio.php>> [consulta: 11 de novembre de 2018]

² C. LÓPEZ ROVIRA (2010), *La conquesta de Catalunya: diari d'operacions de l'exèrcit del nord*, UAB, Facultat de Lletres, Dep. Història Moderna i Contemporània. Fons de Tesis Doctorals [en línia], p.111 <https://ddd.uab.cat/pub/tesis/2011/hdl_10803_42308/clr1de1.pdf> [consulta: 19 d'octubre de 2018]

³ Ibid.

⁴ Ibid.

rastrejaven tots els arços i matolls dels marges. Un soldat moro es va agenollar sota una olivera, va tenir temps d'apuntar amb calma i els matà amb un tret al cap, un darrere l'altre. Aquesta és una mostra de la darrera resistència republicana a les nostres contrades i dels últims morts durant l'ocupació. A partir de la reconstrucció sobre el terreny d'aquells fets, hem pogut saber el lloc on un i altre varen ser enterrats per part de les mateixes autoritats municipals, a les quals acudí el pare de família setmanes després, car els cadàvers eren a l'aire lliure (com que era el mes de gener, es conservaven per les gèlides temperatures). Un cop travessat el canal, un altre soldat republicà, que estava assegut en un marge, fou tirotejat per l'esquena, perquè no va ni veure l'arribada de les tropes franquistes; aquest també fou enterrat, setmanes després, en la mateixa ubicació on caigué mort. No es van fer certificats de defunció, ni tan sols es van apuntar els seus noms; van ser enterrats amb la cartera a la butxaca, com bé recorden els testimonis i reitera la bibliografia que ens relata les actuacions repressives prèvies a les detencions i als consells de guerra.⁵ Hi ha el record de què en els camps de cereal, les zones en què aquest era més alt i ferm dibuixava les siluetes dels llocs d'enterrament d'aquelles víctimes de l'ocupació rebel.

A la zona de la plana, pocs dies abans, van ser morts tres germans que estaven amagats en una cabana per no anar al front; els que vetllaven per ells els van trobar enterrats quan hi van anar a portar-los queviures. Els seus noms eren Marc Sardà, Ramon Sardà i Josep Sardà, de 31, 26 i 24 anys respectivament.⁶

*Cuartel general del Generalísimo:
PARTE OFICIAL DE GUERRA*

En el día de hoy ha sido coronado el esfuerzo de nuestras armas con la liberación de Tarragona, la industriosa ciudad de Reus y el importante nudo de comunicaciones de Tàrrega, así como más de 82 pueblos de las provincias de Tarragona i Lérida. (...)

Las poblaciones han recibido a las fuerzas liberadoras con el más grande de los entusiasmos. El número de prisioneros es elevadísimo, sin que haya sido posible un recuento por la gran extensión de la zona ocupada y su cuantioso número.

Salamanca, 15 de enero de 1939. III Año Triunfal.⁷

Els testimonis contradiuen el gran entusiasme amb què el comunicat de guerra diu que són rebudes les forces d'ocupació, expliquen com són saquejats els corrals quan arriben els rebels i com les famílies amaguen les noies per la por de què pateixin violacions i vexacions. Recorden la imatge del poble ple de soldats feixistes, en una proporció similar de moros i nacionals.

El punt de partida del present article és aquest: l'estudi de l'ocupació d'un municipi per part del feixisme. L'ocupació en tots els sentits, però concretament l'establiment de les dinàmiques repressives, i les conseqüències per a la població, especialment per a la gent que va participar, d'una o altra manera, i en un major o menor grau, en la construcció o defensa de tot allò que perseguiria el nou règim. L'ocupació va tenir un sentit de depuració. Hi hagué repressió cap a tota aquella gent que, a partir d'uns ideals molt plurals, volien transformar, per un o altre camí, un poble i una societat i resistir l'avanç del feixisme; però la repressió també es va aplicar a gent que no havia participat directament en res i que fou simplement represaliada per les idees, per pertànyer a un entorn o perquè no era afí al règim. Veurem fins i tot el fort control que va patir la gent que tenia posicions més conservadores.

L'article pretén recuperar les històries de les víctimes a partir de la informació trobada en diversos arxius del període de la postguerra. Recuperar històries concretes, de persones concretes, amb casuístiques concretes que no poden quedar en l'oblit. L'oblit no pot ser un pilar per a la construcció d'un futur, és per això que és necessari recuperar aquests casos i les històries de tots aquells que van patir la repressió. Les circumstàncies particulars ajuden a explicar les dinàmiques generals del règim franquista. L'estudi del que va passar i del que van patir les persones a les que fem referència, així com les del seu voltant, permet que aquestes persones no caiguin en l'oblit, un oblit causat per un silenci que va ser una conseqüència directa d'aquella terrible repressió, de la por interioritzada, del cap baix d'aquells que ho havien perdut tot. El botxí, va dir Elie Wiesel, sempre mata dues vegades, i la segona, per l'oblit. L'ocupació suposava que l'Espanya conservadora, oligàrquica i clerical tornava a imposar el seu model polític i social, poble a poble, mitjançant un mecanisme de depuració i repressió molt acurat i que sempre anava més enllà; donava el poder als falangistes, feia recuperar domini als cacics, convertia de nou els sectors conservadors de l'Església, i

⁵ Entrevista realitzada a Antoni Vilardosa, a Vilagrassa, el 17/04/2013.

⁶ C. MIR (*dir.*) (2012), "Víctimes de la guerra civil i la repressió franquista a les terres de Lleida". *Memorial democràtic. Departament d'Història. Universitat de Lleida* [en línia], <<http://www.victimesguerracivilfranquisme.udl.cat/presentacio.php>> [consulta: 11 novembre 2018]

⁷ N.BONET; A. CARDONA; G. CORBELLA (2008), *Tàrrega 1939-61. Aproximació a la repressió, l'exili i la vida quotidiana*, Tàrrega, Ajuntament de Tàrrega, p. 14.

l'Església com a institució, en un tercer pilar, aliat, com ho havia estat abans, amb els rics i amb el poder.⁸ De fet, la repressió franquista supera amb escreix la repressió dels nazis a Alemanya o dels feixistes a Itàlia en períodes de pau.⁹ El mateix Himmler, ministre de l'Alemanya nazi, en la seva visita a l'Espanya franquista no va entendre que es desaprofités tant capital humà podent-lo utilitzar com a mà d'obra. Tenim també extenses referències a la idea de depuració, de detecció del gen "rojo",¹⁰ de purificació. L'odi i la persecució prengueren múltiples formes i ocuparen nombrosos àmbits. Veurem el cas del mestre d'Anglesola, i de la persecució del model d'escola republicana en la seva persona. Parlarem dels grups sindicals i obrers, especialment de la UGT i de la gent d'ERC, força hegemònica a la Catalunya rural; molts foren afusellats, tot i els múltiples intents per part d'aquest partit de controlar els sectors exaltats i protegir les persones d'església i d'ordre. També trobem nombrosos exemples de persecució a gent de la CNT, un sindicat de notable importància al territori i, en menor mesura, del POUM i la UR, i a persones que simplement discrepaven del nou règim o eren susceptibles de dubte. La raó de ser d'aquesta repressió i dels seus mètodes, a part de la justificació per la mateixa idea de depuració i neteja, també consistia a eliminar qualsevol element divergent i evitar-ne l'aparició de nous, creant un terror generalitzat per tal de consolidar un pensament únic. No cal dir que les conseqüències d'aquesta repressió en relació a la població foren extremadament dures.

La informació recopilada per a la construcció dels casos s'ha extret de l'Arxiu Històric Provincial i de l'Arxiu Comarcal de la Segarra. Concretament, en el primer cas, del Fons del Tribunal d'Ordre Públic (en el qual, malauradament, falta catalogar molta documentació, que esperem que algun dia ens pugui aportar més llum a les històries encara incompletes i a les altres que estan per construir), del Fons de la Presó Provincial, i del Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. En el cas de l'arxiu Comarcal de la Segarra, s'ha utilitzat el Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques (en els expedients que figuren en aquest fons hem tingut la sort de trobar còpies dels judicis sumaríssims realitzats prèviament als represaliats) i els registres de la Presó del Partit Judicial.

A partir dels expedients que s'han trobat dels represaliats del municipi d'Anglesola s'han construït els casos entrelaçant les informacions, donat que la repressió s'articulava en diversos eixos, i cadascun respon a un fons documental i a un procediment diferent. La justícia militar s'activava immediatament i, a partir de les noves autoritats, dels referents franquistes del municipi i de les denúncies de particulars (molt poc sòlides en molts casos), es començaven a realitzar les detencions, que implicaven un interrogatori i el trasllat a presó. Els presos passaven a disposició d'un jutge militar i se'ls hi feia un judici sumaríssim (un judici amb una instrucció molt més directa i senzilla que un judici ordinari); aquests judicis sumaríssims acabaven amb penes de presó o de mort. L'any 1939, els judicis eren en grup, entre 20 i 50 presos; aquests grups es reduïren una mica cap a l'any 1940. Els presos sortien a les 10:30 o a les 11:00 de la presó i hi solien reingressar al cap de dues hores. Si tenim en compte tot el que es feia durant el procés, el temps que es dedicava a cada pres no arribava als quatre minuts, i era en aquest temps que es decidia el futur de la vida del pres.¹¹ Els tribunals eren presidits per un jutge del cos jurídic militar; els acusats tenien un fiscal i un defensor, també militar. La defensa tan sols al·legava que en el moment dels fets el pres era menor d'edat, fet que no evitava la condemna.¹² Diversos represaliats d'Anglesola eren menors durant la guerra, i un d'aquests va ser condemnat a mort.

Anglesola a mitjans del s. XX, amb el campanar reconstruït, a l'espai que ocupen els edificis de la imatge trobem actualment la plaça Onze de Setembre. Arxiu fotogràfic de la família Farré. Agraeixo a Pepita Serra i a Reinalda Farré l'ajuda en la recerca de la imatge i la seva cessió.

⁸ Hilari Raquer. Entrevista a Vilaweb realitzada per Andreu Barnils (23 de setembre de 2018). Tenim moltes entrevistes, estudis i referències d'Hilari Raquer sobre el paper dels sectors conservadors i crítics de l'Església durant la Guerra Civil i el franquisme, i del paper de l'Església com a institució.

⁹ *Franco Neutral? La influència del feixisme i del nazisme en la dictadura franquista*. Generalitat de Catalunya, memòria, (consulta de l'exposició virtual l'1 de desembre de 2018), <<http://memoria.gencat.cat/ca/que-fem/exposicions/exposicions-virtuals/franco-neutral/>>

¹⁰ P. PRESTON (2011), *El holocausto español. Odio y exterminio en la Guerra Civil y después*, Barcelona, Penguin Random House.

¹¹ M. BARALLAT (1991), *La repressió a la postguerra civil a Lleida*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 234.

¹² *Ibid.*, p. 236.

Prèviament al judici es feien els interrogatoris, normalment a la presó, en els quals es feia signar al pres un document d'acusació que es presentaria al judici; en el moment dels interrogatoris un 80% dels presos va rebre tortures.¹³ Un cop iniciat aquest, es preguntava al grup si havia d'al·legar res, cosa que no se solia fer, car els presos ja estaven avisats que seria contraproductiu, exceptuant els casos en què el detingut tingués algun tipus de vincle amb el Règim.¹⁴ Les penes solien ser superiors a les que recomanava el fiscal. Cal dir que els presos eren jutjats per fets ocorreguts a partir de 1934. Segons el Codi de Justícia Militar, veiem tres tipus de delictes tipificats; la decisió sobre l'aplicació d'un o altre, i la condemna que s'aplicava, quedava en mans del tribunal militar: auxili a la rebel·lió militar, de 6 anys i un dia a 12 anys; rebel·lió militar, de 12 anys i 1 dia a 20 anys; adhesió a la rebel·lió militar; de 20 anys a 30 anys o pena de mort.¹⁵

L'altre eix repressiu va ser el Tribunal de Responsabilitats Polítiques, que es creà arran de la Llei de Responsabilitats Polítiques, que jutjava a partir de la nova legalitat del règim fets ocorreguts des de l'1 d'octubre del 1934. Aquesta Llei sumava a les penes de presó o a les condemes a mort, aplicades ja per la justícia militar, l'embargament de béns a aquells que ja havien patit la primera repressió o a aquells que eren susceptibles de depurar alguna responsabilitat a nivell econòmic, tot i que no haguessin estat condemnats per la justícia militar. Eren cridats a declarar, havien de presentar declaracions jurades, i es demanaven informes de conducta i de béns a l'alcalde, al capellà, al cap de Falange i a la Guàrdia Civil. Aquest darrer procediment repressiu implicà una esfera més de repressió, va suposar la persecució de més persones i acabà

de condemnar a la misèria les famílies d'aquells sectors ja afectats, donat que en cas d'empressonats, morts o exiliats responien els hereus per ells. No disposició de béns durant el procés, declaracions jurades, embargaments, multes, inhabilitacions, limitació de moviment i desteraments foren les penes per les que van passar aquells que van ser sotmesos a un procés del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Desenes de persones d'Anglesola i familiars de morts i exiliats van patir un procés d'aquest tipus. La Llei de Responsabilitats Polítiques també era una eina per tal que els guanyadors poguessin quedar-se béns i patrimoni d'exiliats o represaliats, com va passar en molts casos. Hi ha una extensa bibliografia que explica les dinàmiques generals de la repressió, en les quals no ens centrem en aquest article donat que fixem l'atenció, com hem dit, en casos particulars.¹⁶

Segons els estudis generals que mostren les relacions de represaliats a la província de Lleida Anglesola és el municipi de l'Urgell amb un nombre més elevat d'executats arran de ser condemnats per rebel·lió, amb 10 dels 50 morts de la comarca. Això el converteix en el 28è municipi amb més proporció de veïns executats de la província, amb un 0,5%, superat en percentatge per Ciutadilla, desè municipi de la província amb més veïns executats, 6, amb un 0,93% del cens, i Vilagrassa, amb 4 morts, i un 0,62%, fet que el converteix en el 18è municipi més afectat.¹⁷ En el present article s'estudien 13 casos de morts, i el d'una possible mort, causats de forma directa o indirecta per la repressió franquista. D'aquests, tres son morts en camps d'extermini nazis, i la resta son morts per afusellament, per les condicions infames de les presons franquistes, per trotejos de la Guàrdia Civil o a causa del suïcidi.

¹³ J.M. SOLÉ (2003), *La repressió franquista a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, p.86.

¹⁴ M. BARALLAT, p. 235.

¹⁵ J.M. SOLÉ, p.86.

¹⁶ M. BARALLAT (1991), *La repressió a la postguerra civil a Lleida* (1ra. edició), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

N.BONET; A. CARDONA; G. CORBELLA (2008), *Tàrraga 1939-61. Aproximació a la repressió, l'exili i la vida quotidiana*. Tàrraga, Ajuntament de Tàrraga.

J. CUELLAR i altres (2005), *La repressió franquista*, dins "El franquisme a Catalunya" (1ra edició), Barcelona, Edicions 62 (vol.4).

J. FONT (coord.) (2007), *Història i memòria: el franquisme i els seus efectes als Països Catalans* (1ra edició), Banyoles, Publicacions de la Universitat de València.

M. MARÍN (2000), *Els ajuntaments franquistes a Catalunya* (1ra edició), Lleida, Pagès Editors.

C. MIR i altres (1997), *Repressió econòmica i franquisme. L'actuació del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a la Província de Lleida* (1ra. edició), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

C. MIR; A. RAFAEL; G. RAMON MOLINS (2017), *Tenien nom. Víctimes de la repressió franquista a les terres de Lleida (1938-1963)* (1ra. edició), Lleida, Pagès Editors.

C. MOLINERO; P. YSÀS (1999), *Catalunya durant el franquisme* (1ra edició), Barcelona, Empúries.

J. RECASENS (2000), *La repressió franquista a la Conca de Barberà* (1ra. edició), Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà.

J.M. SOLÉ; J. VILLARROYA (2005), *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya* (1ra edició), Barcelona, Edicions 62.

J.M. SOLÉ (2003), *La repressió franquista a Catalunya* (1ra. edició), Barcelona, Edicions 62.

¹⁷ C. MIR; A. RAFAEL; G. RAMON MOLINS (2017), *Tenien nom. Víctimes de la repressió franquista a les terres de Lleida (1938-1963)* (1ra. edició), Lleida, Pagès Editors. Vegeu les taules de les pàgines 45 i 47.

Aquest article pretén ser una eina més de recuperació de memòria i de reparació. Juntament amb l'exhumació de fosses i la identificació dels cossos a partir de projectes com el del banc d'ADN, impulsat per Roger Herèdia, i la tasca d'anul·lació dels judicis franquistes duta a terme actualment per la Conselleria de Justícia, vol contribuir a fer aflorar la consciència del que va passar, reparar el dolor causat i massa temps condemnat al silenci, i construir un futur en el qual tothom entengui les conseqüències del feixisme i el valor dels ideals de la justícia i de la llibertat.

Aprofito per mostrar la meua gratitud a totes aquelles persones que m'han ajudat en l'elaboració d'aquest estudi, aportant eines, imatges, records, informacions, idees i experiències i que s'han interessat en l'article i en la seva raó de ser. Vull manifestar el més sentit agraïment al Josep Maria Planes, pel seu interès en un treball universitari que vaig fer fa uns anys i per la voluntat de donar-li recorregut, que ha acabat donant peu a aquest article; el seu mestratge, la seva ajuda i el seu valuós criteri han sigut imprescindibles per poder materialitzar el present estudi.

Fons de la Delegació d'Ordre Públic

Informes, denúncies múltiples, detencions i control. Dinàmiques de les autoritats locals, dinàmiques repressives i de purga a nivell provincial i estatal, i exili

A continuació exposem dinàmiques repressives de caràcter més general que es donen al municipi. S'hi veu la desconfiança i el control per part del règim cap als seus propis càrrecs, i la depuració o purga dels funcionaris. També mostrem denúncies i persecucions que es realitzen cap a més d'una persona alhora. En cas que després segueixin una línia individual, els casos es troben desenvolupats a l'apartat corresponent; en cas de no seguir un recorregut particular, de no tenir documentació per tal de seguir-ne el curs, o de què el cas no derivi en més repressió, estan exposats íntegrament en aquest apartat. Malauradament, falta documentació per classificar al Fons del Tribunal d'Ordre Públic, on trobem les causes repressives que desembocarien en judicis sumaríssims.¹⁸

El 25 de gener de 1939, deu dies després de l'ocupació d'Anglesola per les tropes franquistes, es comencen a demanar informes a les noves autoritats locals, a l'alcalde, Mariano Boqué, al cap de Falange, Pau Forés, i al comandant de la Guàrdia Civil. De la comandància de la Guàrdia Civil és d'on s'emeten la majoria d'informes, fets

per diferents funcionaris del cos, a petició de la Prefectura Nacional de Seguretat, de la secció d'informes de la Delegació d'Ordre Públic de Lleida i, en menor mesura, d'altres aparells de l'estat feixista, com les comissions classificadores de presos o els caps de regiments. Un altre element amb uns efectes similars és la denúncia de particulars, que comportava l'automàtica detenció i, en pràcticament tots els casos, l'emprisonament i l'inici d'un procés judicial per part d'un tribunal militar. Aquesta era una eina que alguns es reservaven per tal d'aconseguir una submissió absoluta de les persones susceptibles de ser represaliades. Una dinàmica similar era la dels avals per part de persones de dretes; un aval podia salvar la vida o evitar molts anys de presó, però també comportava empoderar l'avalador i sotmetre l'avalat a la seva voluntat. Aquesta dinàmica dotava d'un gran poder totes les persones addictes al règim i condemnava a la submissió i al silenci aquelles que havien estat avalades; constituïa una forma més subtil de repressió, però una repressió molt dura per a qui no podia exiliar-se internament.

Aquesta és la informació que es demanava a les autoritats locals:

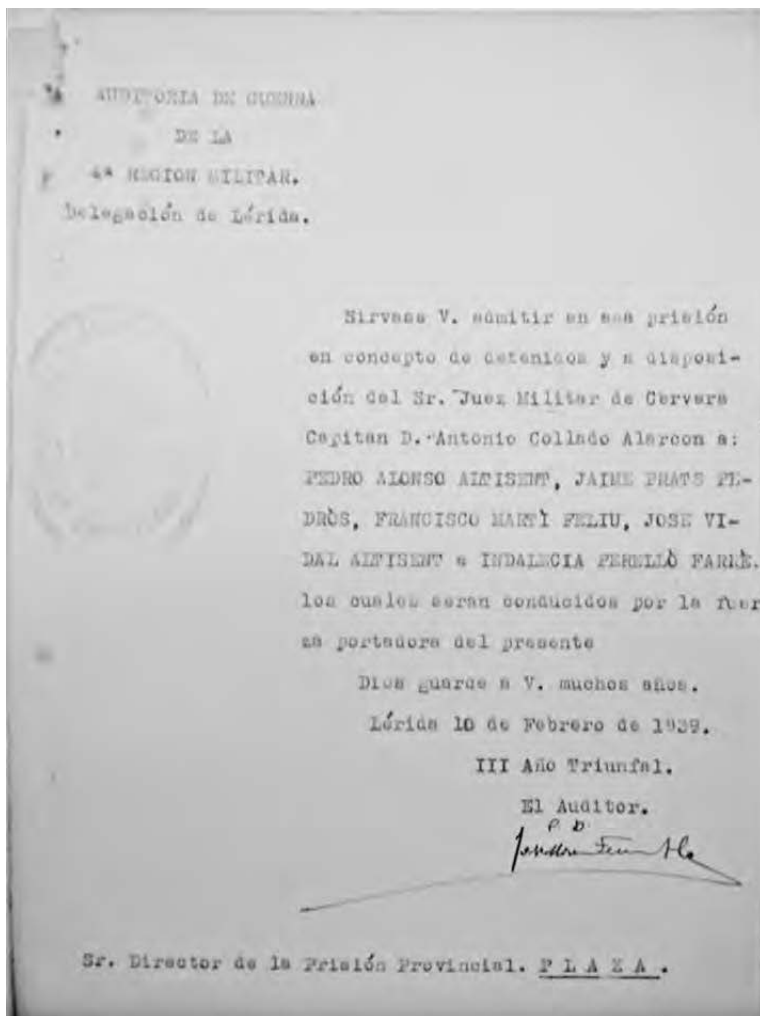
1. *Si realizó durante el dominio rojo separatista algun acto en contra de nuestro GMN.*
2. *Si formó parte de las milicias armadas en contra del mismo.*
3. *Si abandonó su domicilio a la llegada de nuestro Glorioso Ejército.*
4. *Si después de ocupada su residencia por el Ejército Nacional, en sus actos o conversaciones ha mantenido su desafecho a éste*
5. *Y por último si en la actualidad se le puede considerar como adherido al GMN.*¹⁹

El cas del mestre i membre del comitè, Càndid Huguet

Un cas de notable transcendència és el del mestre de la vila durant el període republicà. El dia 25 de maig de 1938, la *Delegación de Seguridad Interior y Orden Público de la Provincia de Guipúzcoa* remet al delegat d'ordre públic de la província de Lleida la denúncia formulada pels veïns d'Anglesola J. S., soldat del "*Regimiento de Infantería de Montaña Flandes nº 5*"; A S., soldat al mateix regiment que el seu germà, i J. A., "*afiliado al Tercio de San Marcial con servicio de fronteras en Irún*"; contra **Càndid Huguet**, mestre nacional a Anglesola. Aquesta denúncia és efectuada a la "*Oficina de Información de Cataluña de la Auditoria de Guerra del Ejército de Ocupación*"; a Sant Sebastià,

¹⁸ El TOP fou creat el 2 de desembre del 1963 i succeí el Tribunal Especial de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme, creat l'1 de març del 1940. Va ser dissolt el 1977 i n'assumí les funcions l'Audiència Nacional. Al fons d'aquest tribunal trobem els informes i expedients d'ordre públic que es dugueren a terme.

¹⁹ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 495, Exp. 65.

Ordre d'empresonament dels detinguts Jaume Prats Pedrós, Francesc Martí Feliu, Pere Alonso Altisent, Josep Vidal Altisent, i Indalècia Perelló Farré, 10 de febrer de 1939. APL, Fons de la Presó Provincial.

el dia 18 de maig de 1938. Segons diuen, Càndid Huguet resideix a Almacelles, i se li atribueix activitat política de *"matiz izquierdista"* i participació com a president del Comitè municipal, i *"como tal principal responsable de los desmanes acaecidos en el mismo"*. El dia 31 de maig, es trasllada la denúncia a l'alcalde, i, el 10 de juny, s'informa i es remet la denúncia al jutge instructor de funcionaris d'Almacelles. El dia 3 de juny, la Guàrdia Civil d'Almacelles emet els *"Informes de un Maestro Nacional detenido y conducta observada por el mismo durante el dominio rojo en esta población"*. En aquest informe s'explica que Càndid Huguet Martí, que havia estat el mestre d'Anglesola, en aquell moment es troba detingut a la presó provisional d'Almacelles i a disposició de l'auditor de l'exèrcit d'ocupació. Es diu que en aquesta localitat fou secretari de la Comissió de Refugiats i de la Junta Agrària, i que percebè cent pessetes de gratificació per les funcions desenvolupades.

La depuració de funcionaris fou una variable més d'aquell teixit repressiu un cop s'ocupava un ter-

ritori, i especialment dels mestres, ja que aquests havien estat reconeguts per la República com a agents de transformació social.²⁰ Les autoritats els van perseguir i depurar fins a garantir que les aules estaven a càrrec d'elements addictes al règim franquista.²¹ Tot mestre que volgués seguir exercint la docència havia de tramitar un expedient de depuració, amb una declaració jurada de les seves activitats polítiques i sindicals abans de la guerra i durant aquesta i de la seva actitud en pro del *Movimiento Nacional*. Aleshores la comissió depuradora demanava informes al capellà, al cap de la Guàrdia Civil, a l'alcalde i a un pare de dretes del municipi on exercia, i a més podia tenir en compte denúncies, anònimes o no, com la que tenim del cas d'Anglesola per emetre una valoració que després confirmarien instàncies superiors.²² La xifra de funcionaris depurats fou molt elevada, ja que els mestres foren en gran part promotors d'un nou model d'escola, l'escola republicana, amb uns valors absolutament antagònics als del franquisme.

Les detencions múltiples

Hem trobat els informes relatius a la detenció, el dia 10 de febrer de 1939, de **Jaume Prats Pedrós, Francesc Martí Feliu, Pere Alonso Altisent, Josep Vidal Altisent, i Indalècia Perelló Farré**, filla de l'alcalde d'ERC Josep Perelló, que s'havia exiliat. Eren considerades *"personas que pertenecian al Comité Rojo y por ser desafectos a la Causa Nacional"*. Trobem també l'ordre del jutge militar Antonio Collado del dia 20 de febrer de 1939, en què ordena el trasllat d'urgència de la Presó Provincial a la de Cervera per tal de realitzar els consells de guerra, que acabarien amb penes de presó o de mort (vegeu els casos).

El dia 19 d'abril de 1939, es presentaren a la Comandància d'Anglesola el capità de la Guàrdia Civil acompanyat de tres agents més, que, sumant-se als del municipi, procediren a fer les gestions per comprovar si era cert que algunes nits es van trotejar elements de la Falange local i especialment a la Cap de la Secció Femenina. L'alcalde, Mariano Boqué, i el cap de Falange, Pau Forés, parlen del rumor sense aportar res que el pugui aclarir; el darrer diu que potser uns nens van fer petar fulminants de bales. Fonts orals parlen del rumor d'un tiroteig des d'una casa ensorrada (arran dels bombardejos de la Legió Còndor, la força aèria que envià l'Alemanya nazi per donar suport a Franco)²³ a la cap de la Secció Femenina de Falange, Consol Roig. L'informe afirma que hi havia sospita d'uns veïns que pertanyien a les joventuts llibertàries i que van sol·licitar ingressar a la Falange, i que es va

²⁰ C. MIR; A. RAFAEL; G. RAMON MOLINS (2017), *Tienen nom. Víctimas de la represión franquista a las tierras de Lleida (1938-1963)* (1ra. edició), Lleida, Pagès Editors, p.82.

²¹ Ibid, p.83.

²² F. MORENTE VALERO (2001), "La depuración franquista del magisterio público. Un estado de la cuestión", *HISPANIA*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, núm. 208, 661-688, p. 672, 673.

procedir a interrogar-los, juntament amb altres veïns contra els quals no hi havia cap acusació ni cap càrrec, però que havien simpatitzat amb elements rojos. Aquests registres acabaren amb les següents detencions: **Francesc Feliu Altisent**, **Ramon Pané Perelló**, **Antoni Alférez Torrentó**, **Ramon Valentines Pallà** i **Ramon Llovera Valentines**. Els casos estan exposats individualment als apartats corresponents, diversos d'ells foren executats.

Lluís Puigfel Teixidó (vegeu el cas) fou denunciat el dia 21 d'octubre de 1939 per D. F. P., que afirmà que el va veure amb una arma llarga a la porta de la casa on eren els capellans quan es va efectuar la detenció. L'informe de la Guàrdia Civil diu que van interrogar diversos testimonis, entre ells A.P. i T.S., que van afirmar veure'l, però no que anés armat. D'aquella investigació l'informe de la Guàrdia Civil desprèn més encausats: **Emilio Larriba Zarza**, tancat a Solsona (vegeu el cas); **Alfred Feliu Rubies**, exiliat a França; **Pietat Fornells Benalges**, acusada de confident, que suposadament es trobava a Castelló; **Paulina Romeu Tarragó**, acusada de confident, juntament amb la seva mare, **Francesca Tarragó Palau**, que en aquell moment vivien a Sitges; i **Ramon Blasi Granés**, que és entregat al jutge de Solsona (vegeu el cas). Aquesta denúncia diu que no es pot detenir Lluís Puigfel, ja que es troba en un camp de concentració. Aquest darrer informe mostra com una denúncia amb molt poca solidesa i informacions contradictòries podia convertir-se en una causa general, com va passar, en aquest cas, el dia 21 d'octubre de 1939. El dia 2 de novembre de 1939, el governador civil ordena que se li facin arribar les informacions relatives a Pietat Fornells i Francesca Tarragó, que figuren en l'informe, i que se cerqui on es troba pres Lluís Puigfel. El dia 9 de novembre de 1939, la Comandància de la Guàrdia Civil d'Anglesola informa que el comandant de Sitges ha fet efectiva la detenció de Paulina Romeu i de la seva mare Francesca Tarragó i que han estat posades a disposició de l'autoritat judicial competent. També s'indica que Lluís Puigfel està empresonat al camp de concentració Miguel de Unamuno de Madrid, i que han estat comunicades al camp les diligències.

Una altra denúncia de rellevància és la que efectua la dona J.M.M. a Cenobrio Jordana Latorre, veï de Tàrraga, en la qual afirma que el dia 18 d'octubre de 1936 aquest va formar part del grup que va dur a terme la detenció i execució -a Tàrraga- dels capellans Pere i Gaspar Mestres Mas. Veureu que tenim múltiples acusacions i denúncies per part de J.M. a veïns del poble, però, com

ella mateixa diu, els capellans foren assassinats a Tàrraga i no a Anglesola, on tan sols es va dur a terme la seva detenció. A casa de Gabina Font, on fou detingut un dels sacerdots, diu Jordana que es va limitar a mirar i a fer llum a un dels qui van participar en la detenció. També acusen, tant la denunciante com els testimonis, i, segons diu l'informe, el mateix detingut, **Joan Blasi**, **Domènec Cucurull**, **Josep Soler** (exiliat a França), **Ramon Ramon Elias**, **Francesc Bernaus**, i **Ramon Ramon Vidal**, tots ells ja detinguts (vegeu els casos).

El següent cas és una denúncia²⁴ efectuada per A.F.M., resident a Barcelona i propietari municipal, cap a **Josep Gabernet** (que, com veurem, es troba exiliat a Andorra), **Domènec Cucurull** (que també s'ha exiliat) i **Carme Gimeno Molinero**, acusada de ser la secretària del POUM a Anglesola i responsable de vendre les requisites del comitè, que és detinguda el 25 de febrer de 1939 per ser processada en consell de guerra; lamentablement, no tenim més informació relativa a aquesta persona. L'acusació és ratificada pels veïns J.M., L.I.B. i M. X., que apunten que tan sols podien comprar-li a ella els queviures, sense saber a què eren destinats els diners.

Una altra denúncia que acaba de la mateixa manera és la que fa M.M.P. a **Rosa Jiménez Jiménez** i a **Mercè Jiménez Jiménez** "*por proferir insultos contra elementos de derecha y contra nuestro GMN*". Immediatament són cridades a declarar. Informa el comandant de la Guàrdia Civil que neguen els fets, però que "*dejaron algo que desear, como lo demuestra el haber estado ausentes antes de su entrada en la localidad las Fuerzas Nacionales*". Són detingudes, posades a disposició del jutge militar de Cervera i ingressen a la presó. No tenim la informació relativa a la seva estada a la presó ni al seu consell de guerra.

Demandes d'informes concrets

Disposem d'un full informatiu de la Delegació d'Ordre Públic i Seguretat Interior de Lleida, realitzat el dia 14 de desembre de 1938, dies abans de l'ocupació, en què l'agent Antonio Alcober diu que no es troba cap refugiat d'Anglesola que pugui informar sobre Jaume Mó Bosch. El teixit informatiu i repressiu cap a les zones republicanes, així com la recopilació de fets per part dels qui anaven a territoris ja ocupats pel bàndol franquista, es duia a terme, en molts casos, abans de l'ocupació.

En el cas de Josep Salvadó Terrós, mosso d'agulles de l'estació de trens, l'informe, que demana el cap del Regiment de Ferrocarrils, és positiu:

²³ J.OLIVA (2008), "Cervera i la Segarra sota les bombes. Els bombardejos aeris damunt la comarca durant la Guerra Civil (1938-1939)". *Miscel·lània Cerverina*, Centre Municipal de Cultura de Cervera, núm. 18, 141-223, p.176.

²⁴ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 510, Exps. 34, 35 i 36.

“no realizó ningún acto en contra del GMN, siendo persona adicta antes y después de la liberación”.²⁵

Trobem també demanda d'informes per part del tinent del Regiment de Ferrocarrils núm. 1, 5è Batalló, sobre l'agent de la companyia del nord **Joan Valls Faura**, veí d'Anglesola, de 43 anys. El governador civil emet un informe el dia 23 de setembre de 1939 en el qual diu que pertanyia a la CNT i que durant la dominació roja fou un gran entusiasta i propagandista de l'organització, que va fugir de Lleida, que fou alliberat a Barcelona i que cal considerar-lo contrari a la Causa Nacional.

El dia 28 de gener de 1939, el governador civil de la província demana informe de **Quintí Ferrer Valentines**, de 32 anys, sobre antecedents polític-socials, idees i actuació abans i durant el *Movimiento Nacional*. L'informe, emès per la comandància de la Guàrdia Civil d'Anglesola, diu que va pertànyer al Partit Radical, que tingué bona conducta i que fou mobilitzat pels rojos però es va passar a les Forces Nacionals en aquesta localitat. El dia 18 de juny, es rep ordre telefònica de la *Jefatura de Investigación Militar de Barcelona* perquè se'l detingui. Es troba a Boldú i, en ser impossible contactar telefònicament amb la Comandància de Barbens, s'hi traslladen els guàrdies civils d'Anglesola Jesús Cuen i Domingo Guillén, i Ferrer és detingut a les 2 de la matinada del dia 19. A l'interrogatori, exposa que l'aixecament el va sorprendre a Altorricó (Osca), on, per imposició dels “extremistes” i a requeriment dels de dretes, va haver de fer-se càrrec del lloc de secretari del comitè; que, un cop en va poder sortir, fou encarregat de confeccionar vals per al subministrament d'aliments; i que més tard fou comptable de la cooperativa. A les 20.00 del dia 20, el detingut és traslladat a Barcelona.²⁶

A la carpeta d'un dels expedients dels casos exposats, trobem una ordre de l'auditor de guerra de la Quarta Regió Militar de la Delegació de Lleida en què mana al director de la Presó Provincial posar en llibertat **Jaume Valls Valls**, que es trobava pres. L'ordre s'envia el dia 29 de setembre de 1939. No tenim més informació relativa a aquest cas, però queda clar que Valls era a la Presó Provincial de Lleida i que hi va ingressar arran de l'ocupació.

Segueixen arribant, amb els mesos, demandes d'informes des de les altes institucions del règim,

que busca informació per tots els mitjans possibles. Veiem la sol·licitud d'informe sobre **Ramon Ramon Vidal**, que en reb un de negatiu per part del cap de la Guàrdia Civil: *“era afiliado a la FAI, y de ideología izquierdista, al iniciarse el mismo se paró voluntario al lado de los rojos(...)”, fué condenado a veinte años de reclusión temporal*²⁷(vegeu el cas).

El 26 de febrer de 1939, es demana informe de conducta de Joan Bonet al comandant de la plaça de la Guàrdia Civil. Aquest respon el 2 de març dient que *“su actuación fué a favor del GMN observando una conducta intachable”*²⁸ Cinc dies més tard, trobem un informe positiu de la Comissió Classificadora de Presos i Processats de Santa Espina, Valladolid, en què s'exposa la seva filiació de dretes.

En alguns casos, es demana informació sobre presos de zones conquerides. En aquest cas, l'element clau de l'informe és *“si fué voluntario o obligado a las filas rojas”*. En són exemples els casos de **Jaume Farré** i de **Jaume Gasull**; el primer *“fue forzoso a filas rojas y más bien afeaba la conducta de los rojos”*; el segon també *“fué forzoso al ejército rojo, de conducta intachable”*²⁹ També tenim memòries de registres, com el que es fa a Jaume Farré Boldú, a qui se li troba una pistola; aquest registre és conseqüència d'un informe que diu que fou militant de la CNT i que va anar voluntari a l'exèrcit.³⁰ La secció d'informes de la Delegació d'Ordre Públic, a petició de la Comissió Classificadora de Presos, rep, per part de la Guàrdia Civil d'Anglesola, el dia 2 de març de 1939, un informe prou favorable: *“Perteneció a Izquierda antes y durante el movimiento”*, però va anar forçat a la guerra i va ser passiu, *“afeando la conducta de los rojos”*. Es demanen informes al cap d'Ordre Públic, per part de la Comissió Classificadora de Presoners, sobre Jaume Gasull; la Guàrdia Civil informa, el dia 10 de març de 1939, que és home de dretes, de bona conducta moral, i que va anar forçat a la guerra.

Trobem el document de la detenció de **Pere Bertran** i l'informe de la impossibilitat de detenir el seu germà **Marcel·lí Bertran**, ambdós fills d'un mas de la zona de Veciana. Pere Bertran és detingut el dia 7 d'abril de 1939, passant a disposició del jutge militar d'Igualada i entregat al jutge d'instrucció de Cervera per a l'ingrés a la presó del partit judicial. Marcel·lí Bertran es troba empresonat al camp de concentració de Camposancos (Pontevedra). Són denunciats i detinguts també **Domènec Samarra** i **Josep Valentines**

²⁵ Ibid.

²⁶ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 499, Exp. 44.

²⁷ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 499, Exp. 41.

²⁸ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 507, Exp. 17.

²⁹ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 509, Exps. 22 i 49.

³⁰ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 519, Exp. 99.

(vegeu els casos), acusats de buscar emboscats i de robatoris, se'ls deté i ingressen a la presó.

Exili

En aquest fons, es troba un document de l'any 1946 en què **Maria Gabernet Xinxó** demana autorització per anar a Andorra “*unos días de excursión*”.³¹ Aquest punt és molt rellevant, perquè ens mostra altres aspectes de la repressió i el fort control social en el període tractat. Tenim l'acusació que se li va fer al seu germà, però aquest va fugir a l'exili, i trobem un document de l'any 1950 en què demana la repatriació.³² És apropiat que ens hi centrem, perquè observarem aquesta dinàmica a partir d'un cas concret d'exili. El cas de **Josep Gabernet Xinxó** (vegeu-lo) fou arxivat “*por estar éste en paradero desconocido*”, i el cas de Responsabilitats Polítiques fou sobresegut, com es veurà en el pertinent apartat. Maria Gabernet Xinxó anava a Andorra a visitar els seus germans, i el cap de la Guàrdia Civil, en omplir l'informe per a la sol·licitud, escriu que “*aunque se encuentran en dichos valles dos hermanos de la solicitante huídos por asuntos políticos, según informes adquiridos no tiene relación con los mismos por ser de distinta ideología política*”.³³ L'altre germà era l'**Aleix Gabernet Xinxó**, també exiliat a Andorra. El fet d'arribar a Andorra els va permetre evitar la tragèdia que suposava acabar en un camp de concentració francès, i que en algun cas va acabar amb deportacions als camps nazis durant la Segona Guerra Mundial. L'alcalde escriu la paraula “*buena*” al costat de les paraules “*conducta pública*” al formulari, i se li autoritza el viatge. El 25 de setembre de 1950, Josep Gabernet Xinxó sol·licita al consolat espanyol, per conducte del Ministeri d'Afers Exteriors, la repatriació. La Direcció General de Seguretat demana un informe de conducta, els antecedents i “*la fecha y motivos de su salida al extranjero y las personas que le garantizan*”. S'exposen acusacions com que era “*marxista, miembro del Comité, y que participó en requisas, (...) y tomó parte directa en la muerte del sacerdote*”; s'informa, però, que aquestes informacions consten al fitxer del poble des de l'ocupació sense haver estat verificades; a més, es posa èmfasi en la bona conducta de la seva família.³⁴ Desgraciadament, no en tenim la resolució, però fonts orals apunten que fou negativa, ja que encara va estar molts anys a tornar.

Trobarem molts altres casos d'exiliats, ja sigui arran de casos del Tribunal de Responsabilitats Polítiques, d'informes policials on es parla de

la impossibilitat de detenir-los o de denúncies de particulars, com els de Josep Perelló, Josep Solé o Josep Feliu, pare de l'executat més jove, que fou detingut en creuar la frontera d'Andorra. Sabem de més casos d'exiliats, dels quals malauradament no tenim documentació, com el de Josep Lacruz, que després d'Argelers va anar a Amèrica, el d'un tal Caminé, el d'un anglesolí de cognom Colom, de qui es diu que va ajudar a molts exiliats a França, i el de Ramon Valls, membre de la CNT, la nombrosa descendència del qual viu a Montpeller.

Control als càrrecs locals del règim

És interessant observar el control que s'exercia des d'institucions superiors sobre les autoritats locals, com és el següent cas, en què els informes es demanen des de la *Jefatura del Servicio Nacional de Seguridad*, del Ministeri de Governació.³⁵ En concret, es demana informe sobre Jaume Sarelu, fiscal municipal, Ramon Solà, jutge municipal, Andreu Boldú, jutge suplent, i Josep Querol, fiscal municipal. Demanats el març del 1939, els informes són positius, però de dos dels investigats es fa constar “*en cuanto a sus deberes religiosos, no cumple como buen religioso*”.³⁶ Trobem un document interessant que emet la Jefatura Provincial de FET y de las JONS en què es pregunta sobre la conducta pública i privada i els antecedents politicosocials del cap local de Falange, Pau Forés Torres, “*y de si merece continuar ostentando el cargo con el que esta Jefatura lo ha honrado*”. L'informe, emès pel cap de la Guàrdia Civil, és molt positiu, recalcant “*su conducta derechista*” i que “*fué perseguido por los rojos*”.³⁷ El document diu que mereix ostentar el càrrec, però que existeixen excombatents de les files franquistes a la localitat, així que, per tal d'imprimir un major impuls i una millor organització a la FET d'Anglesola, es proposa, el veí Joan Bautista Roig, excombatent, de 26 anys i addicte a la Santa Causa. En aquest punt, s'observa que des d'instàncies superiors s'aplicava un fort control a tots els membres de les institucions del nou règim i també del partit únic. Com hem vist anteriorment, generalment els membres de Falange eren del municipi, i aquest fet obligava a les autoritats a controlar-ne les accions i la conducta, perquè l'afiliació al partit era gairebé obligada.

Trobem la demanda d'informe de conducta, feta el dia 7 de novembre de 1939 per part de la Delegació d'Ordre Públic, de Martí Ribé Bonjorn, secretari de l'ajuntament. El dia 8, el comandant de

³¹ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 509, Exp. 88.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 514, Exps. 14, 15, 96.

³⁶ Ibid.

³⁷ APL, Tribunal d'Ordre Públic, Caixa 590, Exp. 17.

la Guàrdia Civil d'Anglesola, Pedro Díez, emet un informe en què indica que no va estar afiliat a cap partit ni sindicat i que és un home de tendència "derechista". En relació a la seva actitud durant l'Alçament, es diu que va estar a favor d'aquest i que fou expulsat del càrrec pel comitè local fins a l'ocupació de la vila per part dels rebels.

Exposició de casos particulars

Miquel Aiguadé Mateu (suïcidat)

Diuen els informes que Miquel Aiguadé es va suïcidar, probablement quan va ser detingut i va veure que no disposava de cap possibilitat d'escapar de la repressió del règim feixista un cop ocupada Anglesola. Sabem per fonts orals que un veí del municipi anomenat Roio es va suïcidar mentre estava detingut en una quadra de cal Gasol, una casa pairal situada al mig del casc antic del municipi, penjant-se amb els fils elèctrics que hi havia a l'estança. Va optar pel suïcidi per no passar a disposició de la justícia franquista. Ho recorden persones que eren nens en aquella època i que van anar a veure'l penjat en sortir d'escola. Es diu que va estar unes hores a la vista sense ser retirat, i que se'l veia per una finestra que dona al carrer. Malauradament, no sabem si aquest Roio es correspon amb Miquel Aiguadé, tot i que és possible, ja que no disposem de cap altra referència d'algué mort per la via del suïcidi.

Tan sols disposem de l'expedient del procés, que s'inicià el dia 27 de març de 1941, dut a terme pel Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques. Com expliquem anteriorment, la Llei de Responsabilitats Polítiques instaurava un tribunal específic que es dedicaria a perseguir, per la via de l'embargament de béns, les sancions econòmiques i les limitacions de lloc de residència i de dedicació laboral, tota participació política o sindical des del dia 1 d'octubre de 1934. El mateix Serrano Suñer, ministre del règim franquista, anomenà aquesta llei la "justicia al revés"; ja que fou el franquisme qui, violant la legalitat republicana, havia incorregut en delictes durant aquell període. Aquests processos constituïrien un nivell més de repressió, que incloïa molta més gent i possibilitava la incautació dels béns a tots aquells que ja eren morts o a la presó.

El dia 22 de març de 1941, s'emeta la diligència per a la incoació de l'expedient de responsabilitats polítiques amb la següent informació: "*Del comité. Posee algunos bienes. Se suicidó*". L'informe de l'alcalde Marc Gordó al tribunal fou el següent: "*individuo que tenia unas ideas anarquistas que las exponia en todas partes y a todas horas. Durante el GMN dichas ideas fueron creciendo rapidamente, derivando en emboscadas a gente de orden*". Es va fer declarar a la seva viuda, Teresa Canals, i es va verificar que els béns

de què disposava no excedien les vint-i-cinc mil pessetes, i que per tant era insolvent o amb una renda que no excedia un jornal i que es limitava a satisfer les seves necessitats (en aquest cas, les dels seus hereus). Es dona el sobreseïment del cas el dia 18 de novembre de 1943.

Antoni Aiguadé Ramón

26 anys, barber. El 27 d'abril de 1939, va ingressar a la Presó Provincial de Lleida, entregat per soldats de l'exèrcit en concepte de presoner de guerra, passant a disposició de l'auditor de guerra de la Quarta Regió Militar. El dia 12 de desembre de 1939, va ser posat en llibertat complint l'ordre del Jutge Militar de Solsona, que requeria que es presentés urgentment en aquells jutjats.

Antoni Alférez Torrentó

17 anys, pagès. En aquest cas podem veure com un encausat és menor d'edat; a l'inici de la guerra, era un nen. És detingut el dia 18 d'abril de 1939, amb quatre veïns més (vegeu apartat DOP) arran d'una investigació al municipi per suposats trets contra "*elementos de Falange*"; investigació duta a terme pel capità de la Guàrdia Civil. Els cinc detinguts son interrogats i se'ls fan registres, ja que, tot i no tenir proves ni indicis, se'ls considera sospitosos, per haver demanat l'ingrés a Falange i per, segons diu l'acusació, pertànyer a les Joventuts Llibertàries durant el període democràtic. A Antoni Alférez se li troba una pistola que diu haver comprat l'any anterior per 100 pessetes a Josep Gallet. El dia 19, a les 2 de la nit, passa a disposició del jutge militar de Cervera. Ingressa a la Presó Provincial l'endemà, dia 20; el 21, a les 11 hores, surt acompanyat per la Guàrdia Civil i se li realitza el consell de guerra; ingressa de nou a les 13 hores a la presó. L'acusació fou la següent: "*afiliado a las Juventudes Libertarias y elemento destacado de las mismas, desempeñó el cargo de cajero de la misma organización sindical durante la dominación roja en Anglesola, en un registro efectuado en su domicilio se le encontró un revolver del sistema Velodoc calibre 6,35*". El 22 de maig de 1939, se'l condemna a dotze anys de presó. Aquesta pena serà revisada, i el 12 de maig de 1941 es proposa, per part de la Comissió Central d'Examen de Penes, la de sis anys de presó. L'1 de juliol de 1941 s'eleva proposta de llibertat condicional, que es concedeix el 31 de juliol de 1941 "*sin destierro*". El 22 de febrer de 1945, se'l proposa per al seu llicenciament definitiu. El 27 de març de 1945, es rep el telegrama del capità general de la 4ª Regió Militar amb l'aprovació del llicenciament, que es materialitza el 17 d'abril de 1945, extingida totalment la condemna i amb certificat d'alliberament definitiu.

Paula Alonso Altisent

49 anys, mestressa de casa. És detinguda el dia 11 de juliol de 1939 arran de la denúncia del veí

Paula Alonso Altisent. Arxiu fotogràfic de la família Macià. Agraïxo a Marta Macià l'ajuda en la recerca de la imatge, i a Antoni Macià l'ajuda i l'interés en diferents àmbits de l'estudi, i juntament amb Pepita Melà, la cessió de la fotografia per l'elaboració del present article.

d'Anglesola F.C. Aquest explica a la Guàrdia Civil que el mes de setembre del 1938 la seva germana, T.C., va venir al poble a recollir un escrit en què el denunciador recomanava als seus germans que passessin tan aviat com fos possible al territori ocupat pels rebels. La denúncia diu que, en recollir la seva germana l'escrit, amagat a casa de la Paula, aquesta la devia denunciar al membre del comitè Josep Solé, ja que aquest, juntament amb dos guàrdies d'assalt, la va cridar i la va detenir conduint-la a Tàrrrega, on va estar catorze dies detinguda i després fou alliberada. Aquí podem veure el cas d'una acusació sense cap consistència i que implica una denúncia que comportà una detenció, la de la Paula, per motius purament ideològics, ja que es basa en la suposició d'una denúncia a les autoritats republicanes d'una conspiració en contra del govern legítim en el marc d'una guerra civil. Es procedí, tal com diu l'informe, a la seva detenció, informant que tenia un fill de set anys al seu càrrec. S'explica que, durant l'interrogatori, la detinguda va patir un atac de còlic nefrític (els interrogatoris solien ser extrems en tots els sentits, i en el cas de les dones hi ha extensos testimonis de violacions, maltractaments i tortures de tot tipus). Es va cridar el metge municipal i aquest informà que no estava en condicions de ser traslladada a la presó de Cervera; com que no existia cap establiment benèfic, fou traslladada, en concepte de detinguda, a casa seva, passant a disposició del jutge militar de Cervera. Un tribunal militar feixista faria que pocs dies després, concretament el 5 de setembre, el seu germà fos afusellat. Que Paula Alonso va ser tancada a la presó de Cervera ho demostra un recull de llistes de presoners

trobat al fons de la institució; és l'onzena en una llista de dones manuscrita; malauradament, no tenim més informació relativa al judici, la sentència o l'estada a la presó.

Pere Alonso Altisent (afusellat)

47 anys, pagès. Militant d'ERC, membre del comitè.³⁸ És detingut el dia 10 de febrer de 1939 a Anglesola, amb Jaume Prats, Francesc Martí, Josep Vidal i Indalècia Perelló, i ingressa a la Presó Provincial de Lleida, entregat per la Guàrdia Civil (vegeu DOP). El dia 20 de febrer, el jutge militar de Cervera, Antonio Collado Alcorcón, emet una ordre per realitzar el trasllat d'urgència des de la Presó Provincial a la del partit judicial de Cervera. El dia 25 de març del mateix any, el jutge el posa a disposició del president del consell de guerra. Li fan el consell de guerra el dia 23 de maig. Surt de la presó a les 11.30 hores i reingressa a les 13.30. En aquell consell de guerra hi son jutjades moltes més persones, entre elles altres detinguts d'Anglesola, fet que evidencia que es van dedicar pocs minuts a cada processat. És condemnat a mort per adhesió a la rebel·lió. El dia 5 de setembre, és entregat a la *"fuerza pública para cumplimiento de sentencia"*. Adjuntem l'ordre d'afusellament del dia 3 de setembre per a l'execució de la sentència: *"con el enterado de S.E. el Generalísimo; y teniendo que ser ejecutados a las 5,45 horas de la mañana en las tapias del cementerio de esta ciudad, entraran en capilla a las 3,45 de dicho día"*.

S'inicia un expedient del Tribunal de Responsabilitats Polítiques el 27 de març de 1941 sota la següent informació: *"Del comité. Posee algunos bienes. Fué fusilado"*. Es reclamen a l'alcalde, al cap de la FET y de las JONS, al rector i al comandant de la Guàrdia Civil els informes dels béns de l'encausat. La Guàrdia Civil informa que no té béns; l'ajuntament informa que té una finca rústica valorada en 2.000 pessetes. Per part del jutge municipal s'ordena la verificació a tres persones del municipi encarregades de fixar el valor de la finca; la valoren en 15.500 pessetes. L'any 1946, es comunica al seu fill el sobreseïment i la lliure disposició dels seus béns, com marca l'article 8 de la modificació de la llei.

Francesc Balcells Valls

És denunciat el dia 11 de febrer de 1939 per la veïna R.C.L., propietària d'un carro que li fou requisat per a la fugida a l'exili de la població. Afirma la denunciador que, pocs dies abans de l'ocupació d'Anglesola, Francesc Balcells es va presentar amb uns altres dos milicians a casa seva, obligant-la a marxar i emportant-se el carro de què hem parlat, mentre la insultaven i

³⁸ La militància d'alguns condemnats a mort és extreta del següent fons: C. MIR (dir.) (2012), *"Víctimes de la guerra civil i la repressió franquista a les terres de Lleida"*. Memorial democràtic. Departament d'Història. Universitat de Lleida. [en línia] <<http://www.victimesguerracivilfranquisme.udl.cat/presentacio.php>> [darrera consulta: 11 de novembre de 2018].

maltractaven de paraula. Francesc Balsells fou entregat a l'auditor de guerra l'11 de febrer i no tenim cap altra referència sobre ell, ni en relació al consell de guerra ni de la seva estada a presó. Sabem que al fons de la presó figuren moltes menys persones de les que hi va haver. S'ordena que s'entregui a la propietària el seu carro, dipositat a l'alcaldia. El document està signat pel comandant de la Guàrdia Civil d'Anglesola.

Francesc Bernaus Aiguadé (afusellat)

39 anys, pagès. Militant d'ERC, membre del comitè.³⁹ És detingut el 25 de febrer de 1939 a Anglesola per la Guàrdia Civil, que l'entrega en concepte de detingut i el posa a disposició del jutge militar de Cervera. En aquest cas, tenim el document on s'explica la seva detenció, així com la incautació d'una pistola, per part de la Guàrdia Civil d'Anglesola. A les 8 del matí del dia de la detenció, es presenta a la caserna de la localitat la senyora J.M. per denunciar-lo. J.M. és familiar dels dos capellans que foren detinguts i posteriorment executats a Tàrraga durant la guerra (segons ella mateixa afirma en una denúncia efectuada al veí de Tàrraga Cenobi Jordana); de fet, els dos capellans foren executats al Talladell,⁴⁰ segons consta als estudis dedicats a la violència a la rereguarda. L'acusació que va fer fou la següent: "*se presentó en casa de la viuda de Ramón Penella, llamada Gavina Font, donde encontró a Don Pedro Mestres Mas, Sacerdote, el cual se hallaba oculto encima de una higuera con objeto de que no lo descubrieran algunos elementos del Comité que en aquellos momentos le buscaban*". Bernaus fou interrogat i, consta a l'acta de l'interrogatori l'acusació de ser responsable d'obres del comitè i també membre de la Unió General de Treballadors, "*ocupándose una pistola marca Singer calibre 7,35*". Va negar els fets dels quals era acusat.

El 19 d'abril del mateix any, és entregat a la Guàrdia Civil per ser conduït a Cervera des de la Presó Provincial, reingressant en aquesta per ordre del governador civil del 4 de maig. El 17 de maig, va passar a disposició del president del consell de guerra permanent. El 30 d'agost, va sortir a les 9.30 per comparèixer al consell de guerra, reingressant a la presó a les 11; el consell de guerra durà una hora i s'hi jutjaren unes 10 persones; fou condemnat a la pena de mort pel delictes d'adhesió a la rebel·lió militar. Fou afusellat el dia 25 de novembre de 1939.

Marcel·lí Bertran (vegeu DOP).

Pere Bertran (vegeu DOP).

Josep Binefa Alzina

30 anys, pagès. L'acusació va ser la següent: "*sin filiación política, intervino en la destrucción de los*

³⁹ Íbid.

⁴⁰ Íbid.

objetos de la iglesia y marchó voluntario posteriormente al ejército rojo". Va ser condemnat el dia 15 d'abril de 1940 per part de l'auditor de guerra a dotze anys i un dia de reclusió temporal.

El 8 de març de 1944, es publicà la incoació de l'expedient de responsabilitats polítiques al BOE. El dia 20 del mateix mes, es van demanar a les autoritats locals els informes relatius a les propietats de l'encausat, i s'ordenà que fos citat a declarar. El 18 d'abril de 1944, va declarar a Cervera que va contribuir a la destrucció de l'església d'Anglesola, però obligat per part de les autoritats "marxistes" durant el seu període de dominació del municipi, i que no va cometre cap altre acte delictiu ni contrari al "*movimiento*". El jutge li imposà la pena preventiva de no poder absentar-se del seu lloc de residència; havia de presentar una declaració jurada de béns i no en podria disposar lliurement. No tenia patrimoni. El sobreseïment del cas per part del Tribunal de Responsabilitats Polítiques es va produir el 20 de setembre de 1944.

Ramon Blasi Granés

64 anys, pagès. La primera informació que trobem sobre aquest individu apareix en una denúncia efectuada per D.F.P. a Lluís Puigfel el dia 21 d'octubre de 1939, la qual s'acaba convertint, a partir de dos interrogatoris i "*varias averiguaciones practicadas con motivo de la antedicha denuncia*", en una causa contra sis persones del municipi (vegeu DOP). Aquell 21 d'octubre, Ramon Blasi fou detingut per haver estat vist sortint de la casa on es trobaven els capellans quan foren detinguts i perquè semblava que guardava alguna cosa a la faixa mentre en sortia. Se li registra el domicili i no es troba res, i és entregat al jutge militar de Solsona. Al Fons de la Presó Provincial, consta que hi ingressa el 31 de gener de 1940 provinent de la presó de Cervera. Apareix en una "*relación nominal de los reclusos que han de ser trasladados a Lérida*" de la presó de Cervera. El 17 de març de 1940, passa a disposició de l'auditor de guerra, que ratificarà la permanència a la presó el mateix dia. El 7 de juny de 1940, és posat en llibertat per ordre del jutge militar de Cervera.

Joan Bonet Oromi (mort a la presó)

44 anys, pagès. Al Fons del Tribunal d'Ordre Públic hem pogut trobar l'informe de la detenció, juntament amb la de Ramon Ramon Elies. Aquesta denúncia és efectuada per J.M.M., que informa que aquests veïns van participar en la detenció dels seus familiars Gaspar i Pere Mestres Mas, els capellans que estaven amagats a la casa de Maria Minguell Balcells. Cal dir que J.M.M. fa la mateixa denúncia a força persones del municipi, fet que fa pensar que associava,

com ho feia el règim, qualsevol veí proper i significat amb la República amb el cas dels dos capellans, “*por si hubieran tenido participación en el fusilamiento*”, fet que demostra que no tenia constància de quins havien estat els autors de l’afusellament dels capellans. La Guàrdia Civil “*practicó las gestiones del caso, resultando que Juan Bonet Oromí resultó ser autor del registro en casa de María Minguell*”. Bonet és detingut el dia 6 de maig de 1939 i passa a disposició del jutge de Cervera i de l’auditor de guerra de Lleida. El trobem en una llista de detinguts a la presó de Cervera del dia 22 de juliol de 1939: “*Lista de detenidos en el local de Sto. Domingo*”; és el número 43 de la llista i figura a sota del també veí d’Anglesola Ramon Ramon Elias.⁴¹

El dia 7 d’agost de 1939, Bonet va ser condemnat pel consell de guerra celebrat a Lleida pels següents fets: “*individuo de izquierdas antes del M.N. bastante significado y durante el dominio rojo se afilió a la F.A.I. y se dedicó a perseguir a los hermanos Mestres, sacerdotes, registrando a tal efecto para ver si lo encontraba en la casa de la testigo María Minguell, sin resultado*”. Va ser condemnat a quinze anys de presó i va morir en aquesta (les presons franquistes tenien unes condicions deplorables i hi havia un volum de presos que excedia de llarg les seves capacitats).

El dia 31 de març de 1944, es van reclamar els informes de béns a les autoritats locals un cop incoat l’expedient de responsabilitats polítiques. El jutge local informà que l’encausat no podia ser citat, ja que va morir a la presó de Lleida; les autoritats indicaren que no posseïa cap bé. El sobreseïment del cas es produí el dia 10 de juliol de 1945.

Rafael Bordes Alemany

38 anys, cambrer. Se li realitzà el consell de guerra el dia 15 de gener de 1941 sota l’acusació de col·lectivitacions i contacte constant amb els elements marxistes del municipi. També se l’acusà de participar, juntament amb altres milicians, en la detenció de Ramon Figueras i Josep Borrell i en la seva posterior execució, “*no constando que el procesado interviniere en este hecho ni se hallase con los autores materiales del asesinato*”. El fiscal, davant del consell de guerra qualificà els fets com a constitutius d’un delictes d’auxili a la rebel·lió. La defensa sol·licità la lliure absolució, donat que no es va fer constar cap prova que demostrés la culpabilitat de l’encausat. El consell de guerra el condemnà per un delictes d’auxili a la rebel·lió a la pena de vint anys de presó.

El 18 de setembre de 1943, se li incoà expedient del Tribunal de Responsabilitats Polítiques, en el que s’ordenà que es demanessin a les autoritats locals els informes relatius als béns de l’inculpat,

i si fos el cas que les autoritats no tinguessin aquesta informació, que s’interroguessin els veïns i familiars del mateix per tal d’aconseguir-la. El 30 de novembre, es reclamen a les autoritats d’Anglesola els informes de propietat de béns i que se citi l’inculpat en cas que resideixi a la vila, o bé se’n cerqui el lloc de residència. Es dedueix que es trobava en llibertat condicional, donat que el jutge li imposa les següents condicions: no podrà absentar-se del seu lloc de residència sense permís; en cas que ho faci, serà detingut i processat per desobediència greu; haurà de presentar una relació jurada dels seus béns i no en podrà disposar lliurement, i si ho fa serà processat per desobediència i per aixecament de béns. Els informes es demanen, com en tots els processos com aquest, a les següents autoritats municipals: alcalde, comandant de la Guàrdia Civil, cap local de FET y de las JONS i rector. El cap de la Guàrdia Civil informa al jutge municipal que l’encausat no posseïx béns i cobra unes 11 pessetes mensuals; l’alcalde informa que no consta en cap registre de propietats. L’encausat, en la seva declaració jurada, diu que posseïx quatre mobles i sis cadires valorades en 600 pessetes. El 18 de desembre d’aquell any, Rafael Bordes jura en declaració al Jutjat de Responsabilitats Polítiques que no va pertànyer a cap partit polític ni va participar en cap activitat de defensa de la República, dedicant-se, durant l’aixecament feixista, exclusivament a treballar. El cas es dona per sobresegut el dia 17 de setembre de 1945.

Josep Bordes Altisent

33 anys, xofer. El trobem en una denúncia efectuada el dia 13 de juny de 1939 per R.O. a Antoni Llombart (vegeu el cas), en què s’acusa als membres del comitè, entre els quals Josep Bordes, d’haver efectuat registres al seu domicili l’agost del 1936 i alguna altra vegada. L’informe apunta que no ha pogut ser detingut, perquè ja es troba empresonat. Trobem també còpia de la seva acusació i condemna en un document del dia 22 de març de 1944, que s’utilitza per iniciar l’expedient del cas al Tribunal de Responsabilitats Polítiques i que diu el següent: “*afiliado a la U.G.T., durante la dominación roja estuvo prestando sus servicios al Comité Revolucionario como chófer del mismo conduciendo a los detenidos, algunos de los cuales fueron asesinados, pero sin que se haya provado la participación del encartado, amenazó a personas de derechas para que admitieran refugiados, participó en el saqueo del convento y prestó servicios de guardia con armas marchando más tarde voluntario al frente*”. Va ser condemnat a vint anys de reclusió temporal. El dia 30 de març de 1944, se li va iniciar l’expedient al Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Les autoritats municipals van informar que no tenia béns. L’encausat,

⁴¹ Arxiu Comarcal de la Segarra, Llibre d’ingressos i baixes de la Presó de Cervera.

Joan Farré Remolins. Arxiu fotogràfic de la família Farré. Agraïxo a Carme Martí l'ajuda en la recerca de la imatge i a Francisca Farré l'interès mostrat i la cessió de la mateixa.

en la seva relació jurada de béns feta el dia 7 de març de 1945 a Balaguer, ja que vivia allà i no va poder ser cridat a declarar a Anglesola, també va declarar no tenir cap possessió. El cas és sobresegut el dia 20 de juliol de 1945; se li comunica amb certes dificultats, ja que els informes diuen que viu a Lleida, al carrer de Segarra.

Pau Colom Gili

És inculpat pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques el dia 27 de març de 1941 sota la següent acusació: *"destacado rojo, el cual se dedicó a recoger firmas con el fin de proceder a la persecución de emboscados"*. Declara que no pertany a FET y de las JONS i *"que nunca ha sido procesado ni depurado por ninguna autoridad, y que no son ciertos los cargos que se le imputan no habiendo estado nunca afiliado a ningún partido político"*.

L'encausat declara un patrimoni de 3.100 pessetes. L'alcalde passa un informe de patrimoni de 200 pessetes, i la Guàrdia Civil diu que no té béns. El cas és sobresegut el dia 4 d'abril de 1945. El seu patrimoni no supera el *"doble jornal de un bracero en la localidad (...) y sus bienes no exceden las veinticinco mil pesetas (...) no se halla en el extranjero ni se le ha impuesto como condena la última pena"*.

Domènec Cucurull

Membre del Comitè⁴² (veure DOP).

Jaume Farré Simó

19 anys (vegeu Ramon Llovera, vegeu DOP). Apareix en el document de la detenció del seu padrastre Ramon Llovera juntament amb quatre veïns més, per una investigació sobre suposats trets contra elements de Falange, que deriva en registres *"sin acusación concreta ni cargo alguno contra ellos, por haber simpatizado con elementos rojos"*. Troben una pistola M.B.A. del 7,65 Ramon Llovera diu que l'arma és del seu fillastre, Jaume Farré, que es troba pres en un camp de concentració.

El dia 13 d'abril de 1939, la Delegació d'Ordre Públic demana al comandant de la Guàrdia Civil d'Anglesola els informes de la conducta social i política de Jaume Farré. El comandant informa el dia 19 d'abril que pertanyia a la CNT, i que va marxar voluntari a l'Exèrcit Roig dos o tres mesos; també explica que es va trobar al seu pare

polític una pistola propietat de l'encausat. El delegat interí informa el dia 22 d'abril del 1939 al president de la Comissió Classificadora de Presoners i Presentats de Santa Espina (Valladolid) dels càrrecs anteriors. Lamentablement no disposem de més informació sobre aquest cas.

Joan Farré Remolins

26 anys. A petició de la Secció d'Informes de la Delegació d'Ordre Públic de Lleida, el dia 18 d'abril de 1939 el comandant de la Guàrdia Civil d'Anglesola emet l'informe que a continuació mencionem. S'acusa Joan Farré de tenir filiació política d'esquerres i d'estar vinculat a la CNT-FAI; es diu que va pertànyer al comitè; també se l'acusa de participar en la detenció d'Antoni Macià (executat a Cervera el 26 de setembre del 1936)⁴³ i de conèixer un dels individus que el recolliren, també es diu que és sospitós de ser del grup dels qui van cremar l'església, com la majoria d'encausats, acaba l'informe qualificant de pèssima la seva conducta moral. Trobem una ordre de trasllat de la Presó Provincial a la de Cervera per tal de passar a disposició del jutge militar enviada pel governador civil de Valladolid al de Lleida el dia 18 d'abril de 1940.⁴⁴ Se li realitza el consell de guerra el dia 12 de juny de 1940 amb la següent acusació: *"elemento de antecedentes izquierdistas; al iniciarse el M.N. se afilió a la C.N.T. entrando a formar parte en representación de la misma en el comité revolucionario del pueblo"*; també se l'acusa d'informar forasters d'on vivien elements partidaris del franquisme al municipi, de la crema de l'església i de la imposició de multes. És condemnat per un delictes d'auxili a la rebel·lió a quinze anys de reclusió temporal.

S'inicia expedient de responsabilitats polítiques el 13 d'agost de 1943. Les autoritats locals informen que no té patrimoni. El mateix encausat declara sota jurament que no té patrimoni i declara davant del jutge de Cervera que va formar part del comitè durant un mes, ja molt entrada la guerra, és a dir, quan els comitès estaven a punt d'ésser dissolts, i que va acceptar el càrrec obligat pels dirigents marxistes. Sobreseïment del cas l'any 1945; el dia 22 de setembre se li comunica personalment a l'encausat.

Francesc Feliu Altisent (afusellat)

18 anys, pagès. Militant d'ERC.⁴⁵ Aquest és el cas

Francesc Feliu Altisent, afusellat amb 18 anys. Arxiu fotogràfic de la família Feliu. Agraïxo a Carme Martí la recerca de la imatge.

⁴² J. A. POZO GONZALEZ (2002), *El poder revolucionari a Catalunya durant els mesos de juliol a octubre del 1936 crisi i recomposició de l'estat*, UAB, Facultat de Lletres, Dep. Història Moderna i Contemporània, Fons de Tesis Doctorals [en línia], Vol.3, p. 62, <<https://ddd.uab.cat/record/36989>> [darrera consulta: 9 de desembre del 2018].

⁴³ C. MIR (dir.) (2012), *"Víctimes de la guerra civil i la repressió franquista a les terres de Lleida"*. *Memorial democràtic. Departament d'Història. Universitat de Lleida* [en línia], <<http://www.victimesguerracivilfranquisme.udl.cat/presentacio.php>> (Violència a la rereguarda) [darrera consulta: 11 de novembre de 2018].

⁴⁴ TOP, Exp. 38, Feix 91.

⁴⁵ C. MIR (dir.) (2012), *"Víctimes de la guerra civil i la repressió franquista a les terres de Lleida"*. *Memorial democràtic. Departament d'Història. Universitat de Lleida* [en línia], <<http://www.victimesguerracivilfranquisme.udl.cat/presentacio.php>> [darrera consulta: 11 de novembre de 2018].

del condemnat a mort més jove del municipi, durant la guerra no era major d'edat i en el moment de l'aixecament feixista tenia tan sols 15 anys. Trobem el document de la seva detenció al Fons del Tribunal d'Ordre Públic, detingut juntament amb Ramon Pané, Antoni Alférez, Ramon Valentines i Ramon Llovera. Aquell 18 d'abril de 1939, es va presentar el capità de la Guàrdia Civil amb tres agents més a Anglesola per investigar suposats trets a "elements" de Falange i especialment a la cap de la Secció Femenina. L'alcalde, Mariano Boqué, i el cap de Falange, Pau Forés, diuen que hi ha el rumor, però hi treuen importància, afirmant el darrer que probablement es tractava de nens que jugaven fent esclatar fulminants. L'informe apunta que els detinguts eren sospitosos, ja que havien demanat l'ingrés a la Falange i que pertanyien a les Joventuts Llibertàries. Són interrogats i s'efectuen registres a ells i a altres veïns *"que, sin existir acusación concreta ni cargo alguno, habían simpatizado con elementos rojos"*. En aquest registre, a Francesc Feliu li troben una pistola Imperial del 6.35 sense munició; ell diu que la va trobar l'any abans al canal i que no la va entregar per no saber que ho havia de fer. El 19 d'abril de 1939, a les 2 hores, és entregat com a detingut al jutge militar de Cervera, i posteriorment ingressa a la Presó Provincial. El dia 21 del mateix mes, surt a les 11 per assistir al consell de guerra, reingressant a la presó a les 13 hores. El 17 de maig, és entregat *"a fuerza pública para cumplimiento de sentencia"*. Va ser afusellat pel règim feixista al cementiri de Lleida.

Josep Feliu Cos

54 anys, pagès. És el pare de Francesc Feliu. Sabem que part de la seva família, arran de l'ocupació feixista, s'exilià a Andorra per evitar la repressió, i que alguns fills van canviar de municipi, optant, en aquest cas, per l'exili intern. Josep Feliu ingressa a la presó del Partit Judicial de la Seu d'Urgell el dia 24 de juny de 1946, entregat per la inspecció de policia per creuar clandestinament la frontera des d'Andorra. El 12 d'agost, es ratifica la presó per part del Govern Civil. El 2 de setembre, se'l trasllada a la Presó Provincial de Lleida. El cap de la parella de la Guàrdia Civil que el custodïa signa un document en què diu que es va fer càrrec del detingut i de tres pesetes de *"socorro"*. Es ratifica la presó en quatre ocasions per part del Jutjat Militar, fins que el 26 de novembre de 1946 el titular sol·licita al capità general la llibertat provisional, que es denega el 4 de desembre. El 19 de desembre, queda en llibertat per les responsabilitats que té davant el Jutjat Militar, la del pas clandestí de la frontera, però de fet encara no és posat en llibertat, a l'espera de la decisió del governador civil. Finalment,

⁴⁶ C. MIR (dir.) (2012), *"Víctimes de la guerra civil i la repressió franquista a les terres de Lleida"*. Memorial democràtic. Departament d'Història. Universitat de Lleida [en línia], <<http://www.victimesguerracivilfranquisme.udl.cat/deportats.php>> [consulta: 15 de novembre de 2018].

⁴⁷ Ibid.

sí que, el 20 de desembre és posat en llibertat per ordre del governador civil.

Alfred Feliu Rúbies Exiliat (vegeu DOP).

Quintí Ferrer Valentines (vegeu DOP).

Pietat Fornells (vegeu DOP).

Llorenç Gabernet Ganyet (mort en camp de concentració)

36 anys. Deportat al camp nazi de Mauthausen el 9 d'agost de 1940, matrícula 3603, stalag I-B (Hohenstein). Hi mor el dia 18 d'agost de 1942.⁴⁶

Antonio Gabernet Macià (mort en camp de concentració)

33 anys. Deportat al camp nazi de Mathausen el 24 de maig de 1941, matrícula 5536, stalag XII-B (Frankenthal). Hi mor el dia 7 de desembre de 1941.⁴⁷

Josep Gabernet Oliveres

29 anys, comptable. El 25 de novembre de 1939, ingressa al Camp de Concentració "La Vidriera" d'Avilés (Astúries). Aquest camp de concentració va ser un dels més rellevants del nord de l'Estat espanyol, tant pel nombre de presos com per la permanència de les seves instal·lacions, a part de la rellevància que tenia per la seva capacitat. Un cop acabada la Guerra Civil, es van traslladar a aquest camp presos i personal d'altres camps de concentració. És difícil determinar, donades les dinàmiques del camp, si Josep Gabernet hi era perquè fou pres de guerra en aquella zona o bé hi va anar a parar fruit del desmantellament i trasllat a Astúries d'un altre camp de concentració.

El 9 de desembre de 1940, ingressa a la Presó Provincial de Lleida, provinent de la de Gijón. És entregat per la Guàrdia Civil en concepte de pres, passant a disposició del jutge militar de Cervera per ordre del Govern Civil d'Oviedo. El 20 de desembre de 1940, se li concedeix la presó atenuada. Aquest tipus de presó es concedia als presos un cop transcorreguts determinats

Família Feliu Altisent.

Francesc Feliu (darretra fila a la dreta), fou afusellat. El pare de família, Josep Feliu (al centre), s'exilià a Andorra amb els fills per evitar que patissin la repressió. Fou detingut i empresonat en creuar la frontera l'any 1946.

Arxiu fotogràfic de la família Feliu. Agraïxo a Carme Martí la recerca de la imatge.

terminis i amb penes que previsiblement serien baixes, i consistia a complir la pena a casa. Un cop era concedida al pres, aquest s'havia de presentar de forma immediata al jutge que l'havia dictada; en el cas de Josep Gabernet, era el jutge militar de Cervera. També s'havia de presentar al cap de la guàrdia civil del municipi, que l'advertia que no podia abandonar el domicili per cap altre motiu que no fos laboral, o per complir amb els seus deures religiosos, o per les ordres de les autoritats. Gabernet estableix domicili a Tàrraga, del que no es mourà exceptuant la compareixença obligatòria davant el jutge i el comandant de

la Guàrdia Civil, tal com signa en un document aquell mateix 20 de desembre.

El 9 d'agost de 1941, ingressa per segona vegada a la Presó Provincial de Lleida a causa del consell de guerra, per haver estat condemnat a pena privativa de llibertat. El 8 d'octubre del mateix any, es rep per part del jutge de liquidacions de Cervera la sentència: sis anys i un dia per *"excitación a la rebelión militar"*. L'acusació fou la següent: *"al iniciarse el G.M.N. se afilió a la C.N.T. y en noviembre del mismo año es movilizado, saliendo al frente de Aragon; con motivo de un permiso, no se incorporó de nuevo al terminarse aquél, permaneció escondido hasta que en virtud de una amnistía del Gobierno Rojo vuelve a incorporarse de nuevo al Comisionado de Guerra como escribiente, y desde dicho cargo publicó varios artículos, en el diario de Tarrega, crónica targarina, ensalzando el regimen rojo e incitando a la continuación de la guerra"*. Aquell mateix dia 8, es posat de nou en presó atenuada. El 9 de novembre, se li concedeix la llibertat provisional. El 31 de gener de 1945, havent extingit la pena, se li fa arribar el certificat de llibertat definitiva.

Antoni Gabernet Ramón, amb la seva dona, Rosa Ruera Vidal. Arxiu fotogràfic de la família Gabernet. Agraïxo a Dolors Aiguadé la cessió de la imatge.

Aleix Gabernet Xinxó (a la dreta), amb el seu nebot, Josep M. Martí Gabernet. Arxiu fotogràfic de la família Martí. Agraïxo a Josep Martí l'ajuda, l'interés i la cessió de la imatge.

Josep Gabernet Xinxó, amb la seva dona, davant dels cinemes que tenia a Andorra. Arxiu fotogràfic de la família Martí. Agraïxo a Josep Martí l'ajuda, l'interés i la cessió de la imatge.

Antoni Gabernet Ramon

Pagès, 65 anys. El dia 27 de març de 1941 se li inicia un procés al Tribunal de Responsabilitats Polítiques sota la següent acusació: *"Se destacó como rojo y se dedicó a la recogida de firmas. Posee bienes"*. S'ordena que se'l cridi a declarar i que sigui informat que no pot disposar lliurement dels seus béns; que no té llibertat de moviment; també es demanen informes a les autoritats locals. Declara, el 7 d'agost de 1941, que votava a les dretes abans de l'aixecament militar i que totes les acusacions que se li atribueixen són falses; en la declaració jurada, declara que posseeix un patrimoni de 6.000 pessetes. El cap local de FET y de las JONS, Pau Forés Vall, fa un informe positiu el dia 9 d'agost de 1941: *"militaba en partidos de derechas, siendo hombre de acción y de confianza; en las ultimas elecciones fué designado apoderado para intervenir en los distintos colegios electorales de esta. Durante nuestra cruzada se mantuvo a la expectativa y, según los datos que me han facilitado, ayudó a emboscados"*.

Es fa un informe positiu per part de quatre persones amagades a la masia de l'Albareda durant la guerra: Josep Badia, Salvador Albareda, Ramón Padulles, i Jaume Padulles. Els portava menjar i els informava de l'evolució de la guerra. Els informes de la Guàrdia Civil i de l'ajuntament diuen que no té béns. El cas és sobresegut l'any 1945.

Aleix Gabernet Xinxó

Exiliat a Andorra (veure DOP). Malauradament, l'única referència que hem trobat de l'Aleix Gabernet és en un informe que emet la Guàrdia Civil per una petició de sa germana Maria Ga-

bernet Xinxó per anar a Andorra, i que exposen a l'apartat d'exili de la Delegació d'Ordre Públic. L'informe diu que Maria Gabernet té dos germans a Andorra "huídos por asuntos políticos". L'exili a Andorra va permetre a l'Aleix i al seu germà Josep evitar les conseqüències d'arribar a França i anar a un camp de concentració, i van poder progressar econòmicament, com recorden diverses fonts orals.

Josep Gabernet Xinxó

Exiliat a Andorra (vegeu DOP). És denunciat per A.F.M. el dia 25 de febrer de 1939. Josep Gabernet es trobava en busca i captura, acusat de rebel·lió. No va ser trobat i el cas va ser suspès i arxivat. Com son germà Aleix, es va exiliar a Andorra, com podem veure a l'apartat on s'exposa la sol·licitud de la seva germana Maria per anar a Andorra d'excursió. L'any 1950, va fer una sol·licitud de repatriació al Ministeri d'Afers Exteriors. Sobre ell pesava l'acusació de ser "marxista, miembro del Comité", d'haver fet requisos i haver pres part en la captura del capellà.

El dia 22 d'abril de 1944, se li va iniciar un expedient al Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Les autoritats van informar de que no tenia possessions. No va poder ser cridat a declarar perquè era a Andorra. Es va cridar a comparèixer la seva mare, Tresa Xinxó Melà (vegeu el cas), com a parenta més propera, el dia 3 de juliol de 1946, per informar-la del sobreseïment del cas.

Carmen Gimeno Molinero (vegeu DOP)

Pau Guasch Vidal

(mort en camp de concentració)

21 anys. Deportat al camp nazi de Mauthausen-Gusen, stalag III-A (Luckenwalde), el dia 16 de maig de 1941. Té la matrícula 5203. Hi mor el 15 de desembre d'aquell mateix any.⁴⁸

Càndid Huguet

Mestre d'Anglesola, membre del Comitè (vegeu DOP).

Mercè Jiménez Jiménez (vegeu DOP, vegeu Benvingut Solsona Farré)

Rosa Jiménez Jiménez (vegeu DOP, vegeu Benvingut Solsona Farré)

Benet Josa Roca

33 anys, pagès, dos fills. Podria ser un cas d'exili intern. Natural de Verdú, un cop ocupada la comarca es trasllada a viure a Anglesola. Segons la declaració jurada de béns, té una finca rústica al terme municipal del seu poble natal. Despleguem aquest cas a partir de l'expedient del Tribunal de

Responsabilitats Polítiques trobat a l'Arxiu Comarcal de la Segarra. Benet Josa fou jutjat en consell de guerra el dia 31 de maig de 1940, amb les següents conclusions del procediment: "de filiación izquierdista durante el M.N., fué presidente de la U.G.T. y Concejal del Ayuntamiento...". És condemnat per un delictes d'auxili a la rebel·lió a dotze anys i un dia de reclusió temporal.

El dia 7 de juliol del 1943, s'envia la còpia d'aquesta documentació per iniciar el procediment de responsabilitats polítiques. Quan es demana documentació a Verdú, informen que viu a Anglesola. Les autoritats locals (Guàrdia Civil, capellà, alcalde i cap de FET) informen que no consten béns al seu nom. El dia 28 de febrer de 1945, entrega relació jurada de béns, on declara que té una finca rústica valorada en 700 pessetes i que no posseeix res més, ja que li fou saquejat el domicili durant la guerra. Viu a Anglesola a casa del seu pare polític. El dia 15 de juny de 1946 el jutge municipal d'Anglesola, Josep Querol Ortiz, notifica a l'encausat el sobreseïment del cas i la lliure disposició dels seus béns.

Emilio Larriba Zarza

39 anys, ferroviari. Apareix en una "Relación nominal de reclusos existentes en la Prisión del Partido de Cervera que han de ser trasladados a Lérida". Aquest document és del Fons de la Presó de Cervera.

Se li realitzà un consell de guerra i la sentència fou resolta el dia 14 de març de 1940, sota l'acusació de ser "izquierdista", membre del comitè ferroviari de l'estació de tren, regidor de l'ajuntament d'Anglesola en representació de la UGT i haver participat en la detenció dels dos capellans posteriorment assassinats. Va ser condemnat per auxili a la rebel·lió militar a 12 anys i un dia de reclusió.

El Tribunal de Responsabilitats Polítiques li obrí un expedient el dia 18 de setembre de 1943. Declarà a Cervera el 18 de desembre d'aquell mateix any que sí que va formar part del comitè ferroviari, però que en cap cas va participar en cap detenció, ajudant sempre les persones de dretes. Un cop acabada la declaració, se'l va informar que no podia disposar lliurement dels seus béns, que havia de quedar-se al seu lloc de residència i que havia de presentar una declaració de béns i càrregues als jutjats. La Guàrdia Civil informa que no posseeix béns i que cobra unes 18 pessetes mensuals. Pau Forés, com a cap local de Falange, informa que no posseeix béns. L'alcalde fa una declaració similar. El cas és sobreseït el dia 8 de gener de 1944.

Antoni Llobart Monjo

33 anys, pastisser. Trobem una denúncia efec-

⁴⁸ C. MIR (dir.) (2012), "Víctimes de la guerra civil i la repressió franquista a les terres de Lleida". *Memorial democràtic. Departament d'Història. Universitat de Lleida* [en línia], <<http://www.victimesguerracivilfranquisme.udl.cat/deportats.php>> [consulta: 15 de novembre de 2018].

tuada contra ell per part de M.B.T. (home) i de R.O.P. (dona) el dia 13 de juny de 1939. El primer l'acusa al denunciat de la realització de diversos registres arran de l'aixecament de l'exèrcit rebel i de la retirada de la cartilla de racionament, ja que en aquells moments era l'alcalde de la vila. La segona va denunciar que, un cop derrotat l'exèrcit republicà a l'Aragó, un fill seu tornà a casa i va ser detingut pel membre del comitè Josep Solé (exiliat a França, amb el seu company Josep Perelló) i altres soldats; i que una altra vegada, el denunciat es va presentar a casa seva amb un capità, un tinent i un sergent de l'exèrcit republicà i la van desallotjar. R.O.P. també afirmà que l'agost del 1938, època en què Josep Perelló era alcalde, va ser detinguda per ordre seva i conduïda a Cardona. També va denunciar que Antoni Llobart i els membres del Comitè Josep Gabernet, Ramon Ramon Vidal, Josep Bordes i el "Caminé" li van efectuar registres.

Llobart va ser detingut aquell mateix dia 30 de juny. Declarà que fou alcalde, i que durant el seu mandat es van retirar cartilles, segons acord municipal, als desertors de la República, però va negar haver participat en cap altre fet dels que apareixien a les denúncies. Va passar a disposició del jutge militar de Cervera (els altres membres del Comitè ja havien estat processats). Fou condemnat a quinze anys de presó sota la següent acusació: *"de antecedentes izquierdistas, durante la dominación marxista desempeñó el cargo de Alcalde de la localidad distinguiéndose en la persecución de los desertores del ejército marxista y de sus familiares"*. És sorprenent que trobem bona part de la informació d'aquest cas en una sol·licitud de permís de circulació d'un cotxe propietat de l'encausat i del seu germà, de l'any 1947; allí s'informa de la seva bona conducta moral, tot i la seva *"significación político-social de izquierdas"*; es diu que fou alcalde, però que no va cometre delictes i que va complir la pena per auxili a la rebel·lió, trobant-se llavors al municipi en llibertat condicional i comportant-se de manera *"intachable, haciendose acreedores a la consideración y respeto de las autoridades (...) no obstante su ideología"*; També s'informa de l'acusació i de la condemna; el permís de circulació els hi fou concedit aquell 1947 per la bona conducta moral que remarquen els informes. El dia 22 de març de l'any 1944, s'ordenà la publicació de la incoació de l'expedient del Tribunal de Responsabilitats Polítiques, i el 18 de setembre es demanaren els informes a les autoritats locals i es reclamà la compareixença de l'encausat. Als informes, l'alcalde, el rector, el cap de Falange i el jutge municipal indicaren que no tenia béns. Antonio Llobart declarà que durant la *"dominación roja"* li van fer prendre possessió del càrrec d'alcalde a la força i que no sabia si durant el seu mandat es va cometre cap acte contrari al

"G.M.N." També va declarar que no posseïa béns, ja que utilitzava els de la seva mare, i que devia 5.000 pessetes al seu germà. El jutge municipal informà a l'acusat que el cas havia estat sobresegut el dia 30 d'abril de 1946.

Francesc Lloret Llobera

27 anys, fuster. Se li realitzà el consell de guerra el dia 12 de juliol de 1940 sota la següent acusació: *"de filiación izquierdista con anterioridad al M.N. al iniciarse este colaboró activamente con los miembros del comité de Anglesola. Hacía guardias por el pueblo, participó activamente en la quema de la iglesia, en registros y en detenciones"*. Fou condemnat a vint anys de reclusió temporal. Inici de l'expedient del Tribunal de Responsabilitats Polítiques el 8 de gener de 1944. Les autoritats locals informen que no té patrimoni. Ell declara que va ser obligat a fer guàrdies durant la guerra per les autoritats locals, com la majoria de veïns, però que mai no va fer mal a cap persona de dretes. El cas és sobresegut l'any 1944.

Ramon Llovera Valentines

55 anys, pagès. És detingut amb quatre veïns més del municipi el dia 18 d'abril de 1939 arran de la investigació duta a terme per suposats trets a elements de Falange. És interrogat i se li efectua un registre *"sin acusación concreta ni cargo alguno contra ellos, por haver simpatizado con elementos rojos"*. Se li troba una pistola M.B.A. del 7,65. Diu que la pistola és d'un fillastre seu, Jaume Farré (vegeu el cas), que es troba en un camp de concentració. Passa a disposició del jutge militar de Cervera a les 2 hores de la matinada del dia 19. Ingressa a la Presó Provincial de Lleida el dia 20 a les 6 de la tarda procedent de Cervera, entregat per la Guàrdia Civil. El dia 21, surt a les 11 hores per comparèixer al consell de guerra i reingressa a la presó a les 13 hores. El 22 de maig, rep la condemna del procediment sumaríssim d'urgència: vint anys de presó; la condemna finalitzarà el dia 19 d'abril de 1959. El 16 de setembre de 1939, és traslladat per la Guàrdia Civil a la presó de Barcelona per complir la condemna.

Francesc Martí Feliu

47 anys, cafeter. El 10 de febrer de 1939, és detingut a Anglesola amb quatre veïns més (veure DOP) *"que pertenecían al Comité Rojo y por ser desafectos a la causa nacional"*. Ingressa a la Presó Provincial provinent d'Anglesola. El dia 20 de febrer, el jutge militar de Cervera ordena el trasllat urgent a la presó del partit judicial per ser processat en consell de guerra. El 25 de març, passa a disposició del president del consell de guerra permanent, de mans del jutge militar de Cervera. El 23 de maig, se li realitza el consell de guerra; surt de la presó a les 11.30 i hi reingressa a les 13.30. L'acusació és la següent: *"Pertenecía a Esquerra Republicana, conducía un camión de*

su propiedad en el que eran llevadas las imágenes al lugar donde eran quemadas, haciendo otros servicios con el mismo camión, como en transportes de viveras para el ejército rojo, y era el dueño de un bar donde se reunían los elementos rojos, facilitando la gasolina con que se incendió el traje talar del sacerdote del pueblo de su vecindad”.

El dia 15 de setembre de 1939, es rep del jutge militar número 2 de Lleida la condemna, practicada pel procediment sumaríssim d'urgència. És condemnat per auxili a la rebel·lió militar a 15 anys de reclusió; la pena finalitzarà el 10 de febrer del 1954. El 22 d'abril de 1941, se li rebaixa la pena a la de 6 anys i un dia. L'1 de juny del mateix any, es proposa la llibertat condicional conforme determina “ley del 1º de abril del corriente año”; i el dia 2 de juliol se'l posa en llibertat condicional sense desterrament. El 6 de maig de 1951, se li acusa certificat de llibertat definitiva per part de la Junta Provincial de Llibertat Vigilada.

El 27 de març de 1941, se li inicia un procés al Tribunal de Responsabilitats Polítiques sota la següent acusació: “Director de la chusma. Posee bienes. Está en la cárcel”. Declara que “ha sido condenado en Consejo de Guerra estando ya en lib. Condicional”. Declara un patrimoni de 4.700 pessetes. El comandant de la Guàrdia Civil diu que té una casa de 40.000 pessetes. L'Ajuntament diu que té una casa de 17.555 pessetes. L'any 1946, la Comissió Liquidadora decreta el sobreseïment del cas.

Rafael Pascual Saltó

26 anys, pagès. És denunciat per J.R.P. el dia 28 de desembre de 1939. Segons l'acusació, quan les tropes franquistes van realitzar l'aixecament militar, ell va abandonar la feina que estava fent, portant una trilladora propietat del denunciant, a la masia Fortuny de Balaguer, i es va posar a les ordres del comitè local, fent guàrdies i algun registre, com el que va realitzar a la veïna Ramona Bastús, germana del capellà Maties Bastús, interrogant-la per tal d'esbrinar on es trobava amagat el seu germà; també hauria mirat de convèncer a un altre germà, dit Joan, per tal que revelés l'amagatall del capellà.

El denunciat va declarar que el dia 19 de juliol de 1936 va abandonar la masia per anar a Anglesola, ja que el denunciant els va acomiadar; que un cop va arribar, fou cridat pel president del comitè i obligat a fer guàrdies i registres; i que tan bon punt va poder, va anar a casa seva a dedicar-se a la feina del camp. Fou detingut aquell mateix 28 de desembre i va passar a disposició del jutge militar de Cervera. No tenim informació de la condemna, ni del judici, ni del temps que va estar a presó, però trobem una ordre del dia 28 de març de 1953 en què se'l condemna a 100 dies d'arrest al camp de treball de Nanclares de

Oca per no haver pagat una multa de 1.000 pessetes. S'envia ordre del governador civil de Lleida al cap de l'estació de ferrocarril d'Anglesola per tal que faciliti un bitllet de tercera classe a l'estació de Nanclares de Oca al detingut i al seu acompanyant. El dia 21 de maig, la condemna es deixa sense efecte, perquè Rafael Pascual va poder fer front a la multa.

Ramon Pascual Saltó

20 anys, pagès. Disposem de l'informe de la seva denúncia i detenció, el dia 21 d'abril de 1939. L'informe sintetitza a mode de titular el següent: “de haber sido detenido un sujeto por desafecto al Glorioso Movimiento Nacional”. La denúncia és posada pel veí J.S.M., que afirma que Pascual vigilava els camins durant la guerra i que va anar voluntari a l'exèrcit republicà, fent de carrabiner. El guàrdia segon d'Anglesola, Agustín Díaz, el requeri; consta a l'informe que Pascual va dir que era cert que va ser carrabiner de l'exèrcit republicà des de l'octubre del 1937 fins que es va acabar la guerra. Va ser posat a disposició de l'auditor de guerra i entregat al jutge instructor de Cervera. Ingressà a la Presó Provincial de Lleida el dia 1 d'agost de 1939 a les 10 de la nit, provinent de la de Cervera, i passà a disposició del president del consell de guerra de Lleida segons l'ordre del jutge militar de Cervera. El dia 3 d'octubre del mateix any, el jutge militar de Cervera ordenà que continués detingut i a disposició del “Negociado de prisioneros de la Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar” pel delictes d'auxili a la rebel·lió. El dia 4 d'octubre d'aquell any, fou posat en llibertat per ordre telegràfica del jutge de Cervera.

Ramon Pané Perelló

17 anys, pagès. És detingut el dia 18 d'abril de 1939 amb quatre veïns més (vegeu DOP). Aquell dia, s'efectua un registre a casa seva per ser sospitós dels suposats trets efectuats a elements de Falange i per haver sol·licitat l'ingrés a l'organització “habiendo pertenecido a las Juventudes Libertarias”. Se l'interroga i se li efectua un registre, en el qual es troba una pistola sistema “Smith” del 32; ell diu que la hi va entregar el seu company Francesc Feliu l'abril del 1938. A les 2 de la matinada del dia 19 d'abril, és entregat al jutge militar de Cervera. Ingressa a la Presó Provincial de Lleida el dia 20 d'abril, juntament amb Antoni Alférez Torrentó i Ramon Llovera Valentines, provinent de Cervera. El dia 21 d'abril, ell i els dos veïns esmentats anteriorment surten a les 11 per comparèixer al consell de guerra, reingressant a la 1 del migdia a la presó. El dia 22 de maig, arriba la sentència. És condemnat a vint anys de presó, condemna que s'extingirà el dia 19 d'abril del 1959. El dia 16 de setembre de 1939 és traslladat, en virtut de l'ordre de la Direcció General de Presons, a la presó de Barcelona; d'Anglesola també hi fou traslladat Ramon Llovera Valen-

Indalècia Perelló

Farré, imatge del 20 de maig de 1943. Arxiu fotogràfic de la família Perelló-Peraire. Agraïxo a Eva Roig la recerca de la imatge, i a la família Perelló-Peraire la cessió de la mateixa.

tines. El dia 2 d'abril de 1944, se li commuta la pena primitiva de vint anys de presó per la definitiva de dotze anys.

Ramon Pedrós Villaura

57 anys, pagès. Rebé la sentència del consell de guerra el dia 21 de maig de 1942, sota la següent acusació: *"de filiación izquierdista con anterioridad al G.M.N., al iniciarse este se afilió a la FAI, siendo miembro de la directiva de dicha organización y prestando servicios de guardia armado a las ordenes del Comité, Patrullas y Controles. Organizó la colectividad apropiándose de fincas para el sindicato, intervino, como la mayor parte de los vecinos, en la quema de las imágenes de la iglesia (...) fué Concejal en el Ayuntamiento"*. Fou condemnat a dotze anys i un dia de presó per auxili a la rebel·lió, sense la possibilitat de commutar la pena.

El 18 de setembre de 1943, se li inicià un expedient de responsabilitats polítiques. El 3 de desembre, es reclamaren els informes a les autoritats locals i s'ordenà que fos citat a declarar als jutjats de Cervera. Declarà el dia 18 de desembre, afirmant que no era cert que pertanyés a la FAI, que fou obligat a sindicat-se a la CNT i que no va participar en cap acció, perquè solament era soci de l'organització. Negà també que participés en la destrucció de l'església. Se l'advertí que no es podia moure del lloc de residència, que havia de presentar una declaració jurada de tots els seus béns i càrregues familiars, que havia de comparèixer quan se li digués i que no podia disposar lliurement del seu patrimoni, sota

l'amenaça de detenció i d'acusació de delictes de desobediència en tots els casos, i d'alçament de béns en el darrer. El comandant de la Guàrdia Civil d'Anglesola informà de que no tenia béns i que rebia un salari de 10 pessetes; l'alcalde informà que no tenia béns; i ell, en la seva declaració jurada del dia 21 de desembre, informà que no tenia res i que devia 1.000 pessetes. El sobreseïment del seu cas es va produir l'any 1945.

Indalècia Perelló Farré

19 anys, criada. El 10 de febrer de 1939 és detinguda a Anglesola amb quatre veïns més (vegeu DOP) i ingressa a la Presó Provincial de Lleida passant a disposició del jutge militar de Cervera. L'acusació de l'informe de la detenció, emès pel comandant de la Guàrdia Civil d'Anglesola aquell dia 10, diu el següent: *"hija del presidente del Comité, muy destacada en todos sus actos y manifestaciones públicas, alegrándose cuando asesinaban a alguna persona de las muchas que caieron por Dios y por la Patria."*

El jutge reclama el seu trasllat urgent a Cervera el dia 20 de febrer de 1939 per ser jutjada en consell de guerra. El dia 25 de març, passa a disposició del president del consell de guerra permanent. El 23 de maig del mateix any, surt a les 11,30 per assistir al consell de guerra, reingressant a la presó a les 13.30. La sentència arriba el 15 de setembre de 1939: 20 anys de presó. El 5 de gener de 1940, és traslladada a la presó de Barcelona. El 5 de juliol de 1944 es rep nova sentència, que es remet a la presó de Barcelona.

Josep Perelló Mata

Alcalde per ERC, exiliat. El trobem referenciat en alguna denúncia, com la que fan R.O. (dona) i M.B. (home) a Antoni Llobart. En aquesta, afirmen que l'agost del 1938 Josep Perelló era alcalde, i que va ordenar la detenció de la primera. En altres acusacions, denúncies i persecucions col·lectives a republicans, s'afirma que *"esta en paradero desconocido"* o que *"reside en Francia"*. Se li inicia un procediment del Tribunal de Responsabilitats Polítiques el dia 27 de març de 1941 sota la següent acusació: *"presidente del Comité y alcalde durante casi toda la revolución. Posee bienes. Reside en Francia"*. Francisco Monsó Tirbió, tinent d'infanteria, *"cavallero mutilado"* i advocat, jutge instructor del Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Lleida, demana que se sol·licitin els informes a les autoritats locals, que se citi l'inculpat i que se li facin les prevencions oportunes (no disposar lliurement dels seus béns sota l'amenaça de ser acusat d'alçament de béns, no moure's del seu lloc de residència, comparèixer davant del jutge i presentar una relació jurada de propietats) el dia 31 de març de 1941. És citat a declarar el dia 24 d'octubre de 1941, però no es presenta car és a l'exili. Es fa declarar la seva dona, Antònia Farré Bordes, que manifesta que

Josep Perelló Mata, a l'exili. Arxiu fotogràfic de la família Perelló-Peraire. Agraïxo a Eva Roig la recerca de la imatge, i a la família Perelló-Peraire la cessió de la mateixa.

“su esposo no sabe donde está por ser desaparecido desde el Glorioso Movimiento Nacional”. Manuel Orellana, comandant de la Guàrdia Civil, informa que posseeix un patrimoni de 4.000 pessetes. Els tres veïns del municipi encarregats, per part del jutge i del secretari, de valorar els seus béns fan una taxació de 2.000 pessetes el dia 6 d'abril de 1945. El cas és sobresegut el dia 21 de juliol de 1946, i es notifica a la seva esposa, Antònia Farré, la lliure disposició dels seus béns.

José Pérez Alcart

40 anys, carter. Se li realitzà el consell de guerra a Lleida el dia 10 d'agost de 1939, amb dinou persones més. És interessant remarcar que el document d'aquest consell de guerra, que és una còpia emesa per a la instrucció del cas que se li duria a terme per part del Tribunal de Responsabilitats Polítiques, parteix, prèviament a l'acusació i a la condemna, de la següent premissa: *“Resultando: Que contra los legítimos poderes del Estado asumidos por el ejército a partir del 17 de Julio del 1936 en cumplimiento de su función constitutiva, se desarrolló un alzamiento en armas y una tenaz resistencia, cometiéndose a su amparo toda clase de desmanes y violencias, hechos en los que participaron los encartados en la siguiente forma”.*

Resulta impactant i interessant per entendre el marc mental del franquisme el concepte de legitimitat que s'atribueixen les autoritats feixistes, i que apunten que hi va haver un aixecament armat quan precisament van ser els franquistes els qui van aixecar-se en armes contra la legitimitat del govern republicà. Se'l va acusar de ser l'organitzador de la CNT a Anglesola: *“ocupó una casa de Antonio Companys, que había sido asesiñado por los rojos, para montar la sede de la CNT. Era cartero del pueblo, y según rumor del mismo abría correspondencia reteniendo las cartas que le parecía y denunciando al Comité el paradero de las personas que por medio de carta llegaba a conocer. Era un gran propagandista del marxismo, dedicándose a vender folletos de carácter subversivo y pornográficos, y también desempeñó el cargo de Concejal durante el dominio rojo”.* Fou condemnat a vint anys de presó.

El dia 2 de novembre de 1944, se li inicià un expedient de responsabilitats polítiques a partir de la informació anterior. Les autoritats municipals informaren que no es trobava al poble ni apareixia en cap arxiu. S'ordenà que li comunicessin el sobreseïment el 15 de juny de 1946.

Jaume Prats Pedrós (afusellat)

42 anys, ferrer, membre del comitè. El 10 de febrer de 1939 ingressa a la Presó Provincial de Lleida, després de ser detingut aquell dia per la Guàrdia Civil a Anglesola amb quatre veïns més *“que pertenecian al Comité Rojo y por ser des-*

afectos a la Causa Nacional”. El 25 de març, es rep l'ordre del jutge militar de Cervera, Capità D. Antonio Collado, perquè passi a disposició del president del consell de guerra permanent de Lleida. L'ordre del jutjat militar de Cervera inclou també els presos, tots d'Anglesola, Pere Alonso Altisent, Francesc Martí Feliu, Josep Vidal Altisent i Indalècia Perelló Farré. El dia 20 de febrer, el jutge de Cervera ordena el trasllat urgent a la presó del seu partit judicial per tal que sigui processat en un consell de guerra. El dia 23 de març, surt de la presó a les 11.30 per comparèixer al consell de guerra, reingressant a les 13.30 a la presó. En aquell judici sumaríssim, son jutjades i condemnades moltes més persones, entre elles altres detinguts d'Anglesola, fet que indica que es van dedicar pocs minuts a cada encausat. El dia 5 de setembre, és entregat a la *“fuerza pública para cumplimiento de sentencia”.* Adjuntem l'ordre d'afusellament del dia 3 de setembre, per a l'execució de la sentència, *“con el enterado de S.E. el Generalísimo; y teniendo que ser ejecutados a las 5,45 horas de la mañana en las tapias del cementerio de esta ciudad, entraran en capilla a las 3,45 de dicho día”.* Jaume Prats Pedrós és afusellat la matinada del 5 de setembre amb el seu veí i company Pere Alonso Altisent, i amb els companys de presó Miquel Grau Navarro, Josep Palau Batlle, Jordi Pons Auba, Ramon Cortadell Feliu i Joaquim Lloret Ripoll. Adjuntem la valuósíssima carta que va escriure a la seva dona i al seu fill abans de ser afusellat.

Lluís Puigfel Teixidó

22 anys, pastisser. Fou denunciat el 21 d'octubre de 1939 per D.F.P., dient que se'l va veure armat davant la casa on es van detenir els capellans. La denúncia no fou verificada pels testimonis, però Puigfel pertanyia a l'exèrcit republicà, de fet era encarregat d'intendència, de la secció del pa, i aquest ja era un motiu per ser investigat i represaliat. No va poder ser detingut perquè ja es trobava pres, segons diuen els informes, a Madrid, al camp de concentració Miguel de Unamuno (vegeu DOP). Seguidament, trobem una altra denúncia efectuada per J.M.M., una germana dels dos capellans detinguts a Anglesola i posteriorment executats al Talladell, dona que, un cop ocupat el municipi, es va convertir en una de les principals informadores de les noves autoritats sobre persones contràries al règim; algunes de les denúncies que va efectuar eren de caràcter preventiu, *“por si hubieran participado en la captura”*, fet que demostra que associava les detencions amb la malaltissa idea de depurar les persones compromeses amb la República. Lluís Puigfel arribà a Anglesola el mes de juliol de l'any 1940 i la denunciant l'acusà de prendre part en la captura dels capellans un cop va arribar al poble. Disposem de la fitxa de la presó de Cervera, on ingressà el dia 7 d'agost de 1940

Lluís Puigfel Teixidó, fotografia feta a Alzira, País Valencià, el 12 de novembre de 1937. Al darrera escriu: “a la meva estimada família”. Arxiu fotogràfic de la família Puigfel. Agraïxo a Jorge García la recerca i la cessió de la imatge.

provinent d'Anglesola, i de la que serà alliberat el dia 23 de desembre d'aquell 1940. Va passar per un consell de guerra del qual no tenim la documentació, però trobem a la llista d'encausats per la justícia franquista recentment publicada per l'Arxiu Nacional de Catalunya que el judici sumaríssim se li realitzà entre el 1942 i el 1943 i que va acabar amb el sobreseïment. Va fer el llicenciament a l'exèrcit, darrera pena per la qual passaven la majoria dels joves represaliats un cop eren alliberats. Com es pot veure, el nombre de persones sentenciades a mort o a penes de presó per la detenció dels dos capellans Mestres (Gaspar i Pere) fou molt alta.

Ramón Ramon Elies (afusellat)

32 anys, pagès, militant d'ERC. Fou detingut el dia 6 de maig de 1939 arran d'una denúncia efectuada per J.M.M., on s'afirmava que Ramon va intervenir en la detenció dels seus familiars, més tard afusellats, els capellans Gaspar i Pere Mestres Mas. La denúncia, l'acusació i la detenció, així com l'informe, es formulà juntament amb la de Joan Bonet Oromí (vegeu el cas). La Guàrdia Civil l'acusà de registres per trobar als capellans i de la recerca d'objectes religiosos per a ser destruïts. Se l'acusà, també, d'encobrir la mort del veí Antoni Macià, mort a Cervera el 1936, i de ser membre del comitè. Fou entregat al jutge de Cervera i passà a disposició de l'auditor de guerra aquell mateix dia 6 de maig. En tenim una altra referència en una denúncia també efectuada per J.M.M. el dia 12 de juny de 1939 contra Cenobi Jordana Latorre, a qui acusava igualment d'haver participat, el dia 18 d'octubre de 1936, en la detenció dels seus germans, els capellans Pere i Gaspar Mestres Mas. Tres testimonis, diu l'informe, la denunciant i el mateix Jordana manifestaren que també Ramon Ramon Elies, amb sis veïns més, tots detinguts o exiliats, van participar en aquella detenció.

Als registres de la presó de Cervera trobem una llista de detinguts del 22 de juliol de 1939 on figura el seu nom: és la "*Lista de detenidos en el local de Sto. Domingo*", i ell és el número 43 de la llista. El dia 1 d'agost, ingressà a la Presó Provincial de Lleida provinent de la de Cervera. El dia 7 d'agost, sortí a les 11 de la Presó Provincial per assistir al consell de guerra, reingressant a la presó a la 1 del migdia. El dia 17 de gener de 1940, fou entregat per execució de sentència en virtut de l'ordre del jutge militar d'execucions, juntament amb disset persones més. L'ordre del dia 16 de gener del capità secretari ordenà que fossin afusellats a les 6 del matí a les tàpies del cementiri de Lleida, i que entressin en capella a les 4 del matí.

Ramón Ramon Vidal

Troblem un document emès pel Jutjat Militar de Cervera el dia 20 de febrer de l'any 1939 en què

aquest demana al governador civil que el pres de la Presó Provincial Ramon Ramon Vidal sigui traslladat a la presó del partit judicial de Cervera, ja que així ho ha acordat en el procediment sumaríssim d'urgència que instrueix contra ell. En un document del dia 11 de desembre de l'any 1944, en què l'Audiència Provincial de Lleida remet al governador civil els càrrecs relatius al pres, així com la sentència del consell de guerra que se li va realitzar el dia 19 d'abril de 1939, s'informa del següent: "*afiliado a la F.A.I. y de ideología izquierdista ya con anterioridad al Movimiento, al iniciarse el mismo se pasó voluntario al lado de los rojos, fué Guardia del Comité, encargado de la práctica de registros y detenciones de personas de derechas, significándose descaradamente. Fué condenado a veinte años de reclusión temporal*". Trobem una altra condemna en un expedient del Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Lleida del 1939. En aquest expedient hi ha una referència a la sentència dictada en el consell de guerra que afectà diverses persones de la plana, entre les quals es troba el veí Ramon Ramon Vidal. Aquesta referència havia de servir per instruir el procediment repressiu. S'inicià el procés de responsabilitats polítiques contra ell i nou persones més el dia 17 d'agost de 1939. En el certificat de la sentència emesa pel secretari d'aquest tribunal, s'apunta que Ramon Ramon Vidal, sense béns i amb les càrregues familiars de dona i tres fills menors d'edat, va ser condemnat en un consell de guerra fet a Lleida a pena de mort per un delictes de rebel·lió militar juntament amb els altres quatre primers de la llista. La condemna pel procés dut a terme pel Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques va ser la d'incautació total de béns. Aquesta sentència és de les primeres que emet aquest tribunal i encara es veu l'ambició punitiva i l'abast exagerat de la llei, amb un volum de multes, desterraments, incautacions i inhabilitacions molt elevat. Pocs mesos després, la maquinària que havia de fer pagar a totes les persones que van tenir alguna implicació en les organitzacions republicanes, i que tenia procediments oberts a molta població, col·lapsarà sota l'exagerada ambició del mecanisme repressiu. El dia 18 de novembre de 1944 dos condemnats a multes i inhabilitacions pel cas anterior van presentar un recurs d'alçada, fet que va fer que es revisessin els casos de tots els inculpats, tenint en compte la modificació de la llei del 1942, ja que la finalitat que perseguia era inabastable. Això va fer que Ramon Ramon Vidal quedés absolt del procés del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. El 30 d'octubre de 1968, s'ordenà l'arxivament del cas pel Decret d'Indult 2826 de 1966. Malauradament, no hem trobat documentació que ens faci concloure si Ramon Ramon Vidal va ser condemnat a mort o a una pena de 20 anys de presó en el consell de guerra, tot i que és possible que fos el segon cas.

Josep Riera Planes

60 anys, comerciant. El dia 22 de març de 1941, s'ordenà l'inici de l'expedient de responsabilitats polítiques segons els informes demanats el dia 17 del mateix mes. L'acusació fou la següent: "*Hacia guardias al control. Está en esta. Posee bienes*". El dia 7 d'agost d'aquell any, Josep Riera va declarar que no pertanyia a la Falange, que no havia estat processat ni depurat per cap altra autoritat i que els càrrecs que se li imputaven eren falsos. A la declaració jurada de béns, informà que posseïa un patrimoni de 23.000 pesetes. S'enviaren diversos certificats dient que va cometre accions a favor del "*G.M.N.*", com el de Salvador Santaulalia Ortiz, farmacèutic, en el que digué que l'encausat va sol·licitar permís al comitè per vigilar la població per tal de protegir la gent de dretes i que va tenir els capellans amagats a casa seva, i que aquests, en saber que se'ls buscava, van marxar i els van detenir en un corral proper al de casa seva. S'adjuntà un altre certificat en què Francesc Gendre deia que els mossos d'una finca propietat de l'acusat se li quedaren la collita, i que li va deixar part d'una finca que tenia al Regué Forcat per tal que pogués proveir-se de cereal durant la guerra. També hi ha una declaració de les germanes del capellà, Josefa i Antònia Mestres, i de Lluís Serrallonga, en què expliquen que els capellans, quan hi havia registres, saltaven per una galeria, creuaven un corral i s'amagaven a casa de l'acusat. Es va emetre un certificat positiu del metge, Antoni Capdevila, i de les autoritats; Pau Forés, cap de Falange, va informar que pertanyia a Esquerra Republicana, però que es va comportar com una persona d'ordre. El cas fou sobresegut el dia 21 de juliol de 1945.

Jaume Roig Gendre (tirotejat per la Guàrdia Civil)

37 anys, pagès. Se li realitzà consell de guerra, del qual no tenim la data, però sí l'acusació i la pena, perquè el procés fou copiat per al posterior expedient de responsabilitats polítiques. L'acusació fou la d'adhesió a la rebel·lió: "*de ideas izquierdistas con anterioridad al movimiento Nacional, afiliado a la Union de Rabasaires y posteriormente a la U.G.T., al iniciarse el G.M.N., formó parte del Comité*". Van acusar el Comitè de fer un ban per tal que la gent cremés les imatges de l'església i els seus altars, i acusaren Jaume Roig de participar en registres i incautacions, "*siendo el primero que hizo una bandera roja en la iglesia, (...) habiendo detenido con otros tres miembros del Comité el día treinta de septiembre de 1936, al vecino M. Mora, actual alcalde de Anglesola, y a un hermano suyo, ninguno de los cuales sufrieron daños irreparables (...) desempeñó también el cargo de cajero del Partido Socialista Unificado en la localidad y (...) ingresó en el Ejército Rojo*". Es demanà la condemna de vint anys i un dia de "*re-*

clusión mayor": la defensa sol·licità l'absolució; el consell de guerra condemnà l'encausat a dotze anys i un dia de reclusió temporal. Aquest cas quedà obert a condemnes accessòries i fou elevat a l'Audiència Provincial, "*siendo oportuno el caso de exacción de la última responsabilidad por el daño al Estado y a particulares a consecuencia de la insulgencia marxista a la que cooperó el procesado*". L'Audiència revocà la pena inicial i condemnà Jaume Roig per un delictes d'adhesió a la rebel·lió militar, amb una pena de 30 anys de reclusió major.

Se li inicià expedient de responsabilitats polítiques el 8 de gener de 1943. No se'l localitzà per ser citat a declarar, i el jutge municipal cridà a declarar el seu pare, Carles Roig Macià, que comunicà que el seu fill es trobava pres a Lleida i que treballava a les obres de Gardeny. Les autoritats locals informaren que no tenia béns. El sobreseïment del cas es produí l'any 1946; el comunicà el jutge municipal personalment a Jaume Roig el dia 19 de setembre d'aquell any.

Segons informen fonts orals, Jaume Roig vivia al carrer de Lourdes un cop va sortir de la presó, i la Guàrdia Civil va anar a detenir-lo un dia a primera hora del matí per alguna raó, al tenir la casa un accés posterior el caporal va trucar al davant mentre un altre guàrdia civil vigilava la sortida del darrere. Roig va obrir amb calçotets, ja que dormia a la palleria, i al girar-se per anar a vestir-se el caporal de la Guàrdia Civil el va disparar i matar a l'entrada de casa, amb l'argument que no sabia què anava a agafar. Molta gent recorda amb impotència aquest assassinat, que dibuixa la impunitat amb què actuaven les forces del règim. Es diu que en registrar la casa van trobar un pamflet polític d'ideologia socialista, que Jaume Roig havia portat de Sabadell.

Paulina Romeu Tarragó

24 anys, mestressa de casa. És denunciada el 31 d'octubre del 1939 per D.F. (vegeu DOP). No pot ser detinguda per trobar-se a Sitges amb la seva mare, Francesca Tarragó. El dia 9 de novembre, la Comandància de la Guàrdia Civil d'Anglesola informa que el comandant de Sitges ha fet efectiva la detenció.

Ingressa a la Presó Provincial de Lleida el dia 23 de desembre de 1939 provinent de Barcelona, entregada per la Guàrdia Civil. Trobem un document del director general de presons en què ordena el trasllat de Vilanova i la Geltrú a Lleida en ferrocarril el dia 18 de desembre de 1939. El dia 30 de maig de 1940, és posada en llibertat.

Ramon Romeu Tarragó

26 anys, ferroviari. Ingressa a la presó el dia 1 d'agost de 1939 a les 10 de la nit, procedent de la presó de Cervera, passant a disposició del presi-

dent del consell de guerra. El dia 7 de setembre de 1939, passa a disposició del “*Negociado de prisioneros*” de la Quarta Regió Militar. El dia 20 de setembre, passa a disposició de la Delegació de la Inspecció General de Camps de Concentració de Barcelona, als efectes del seu destí en un batalló de treballadors. El dia 4 d'octubre de 1939, és posat en llibertat.

Alfons Rudolfic Díaz (afusellat)

24 anys. Membre d'ERC.⁴⁹ Ingressa a la presó de Cervera el dia 14 de febrer de 1940, provinent de Solsona. Surt el dia 31 del mateix mes en direcció a Lleida. Malauradament, tan sols disposem de la targeta que se li va fer a la presó de Cervera; a la part del darrera de la mateixa, a “*observaciones*”, hi consta: “*elemento de cuidado.*” Se li realitzà un consell de guerra aquell mateix any, que el condemna a mort.

Rafael Saltó

De 43 anys (vegeu DOP).

Domènec Samarra Jordana

33 anys, paleta. Fou denunciat el dia 9 d'agost de 1939 per la dona V.M.R., que afirmà que l'abril del 1938 el dit Samarra, juntament amb dos guàrdies d'assalt, es van presentar a la seva torre buscant gent amagada del bàndol rebel i que li van requisar joies de plata i or. També va denunciar que Samarra va dir al seu marit que es mereixia tres trets al cap per feixista. El denunciat va ser detingut. En la seva declaració a la Guàrdia Civil d'Anglesola, va dir que va ser regidor des del desembre del 1937 fins a l'abril del 1938, i que va acompanyar, tal com l'obligava el seu càrrec, els guàrdies a les torres del terme per fer controls, però que no tenia constància del que aquests feien i que no va participar en cap registre. El dia 10 d'agost de 1939, fou posat a disposició del jutge de Cervera; tenim la targeta de la presó de Cervera, on figura el seu ingrés el dia 10 d'agost de 1939 provinent d'Anglesola i la seva sortida el dia 26 de gener de 1940. Trobem els fets pels quals fou acusat i la condemna en una còpia de la sentència emesa el dia 30 de novembre de 1943 per tal d'instruir el procés que se li va obrir el dia 21 de gener de 1944 al Tribunal de Responsabilitats Polítiques. El consell de guerra se li va realitzar el dia 30 de febrer de 1940, i va considerar els següents fets com a fets provats: “*al iniciarse el M.N. se afilió a la U.G.T. formando parte de la directiva. Fué Concejal del Ayuntamiento y practicó registros domiciliarios buscando emboscados, acompañando a los guardias de asalto en uno de los registros en el cual desaparecieron algunas alhajas de la casa registrada.*” Va ser condemnat a 12 anys i un dia de reclusió. Se li inicià

un procediment al Tribunal de Responsabilitats Polítiques el gener del 1944. Les autoritats locals (rector, alcalde, jutge municipal, cap de Falange i cap de la Guàrdia Civil) van informar que no posseïa béns. Domènec Samarra, en la seva declaració de béns jurada, va indicar que no tenia cap possessió i va prestar declaració; afirmà que va formar part de l'ajuntament “*rojo*” durant sis mesos per imposició de les autoritats marxistes, però que en cap cas no va cometre cap delictes ni acció contra el “*Glorioso Movimiento Nacional*”. El cas fou sobresegit el 15 de desembre de 1944 per ordre del jutge de Montblanc, ja que no posseïa béns de cap tipus.

Josep Soler

Exiliat a França (vegeu Paula Alonso i Antoni Llobart).

Benvingut Solsona Farré

55 anys, pagès. Ingressa a la Presó Provincial de Lleida el dia 31 de gener de 1939, entregat per la Guàrdia Civil i provinent d'Anglesola. El dia 20 de febrer de 1939, passa a disposició del jutge militar de Cervera D. Antonio Collado Alarcón. És entregat a la Guàrdia Civil el dia 19 d'abril per ser conduït a Cervera, reingressant de nou a la Presó Provincial el dia 17 de maig. El 27 d'aquell mes, surt a les 16.30 hores amb 15 persones més, tots ells veïns de l'Urgell i la Segarra, i dues d'elles, Rosa Jiménez Jiménez, i Mercedes Jiménez Jiménez, veïnes d'Anglesola (vegeu els casos), per assistir al consell de guerra, presidit per Enrique Coter. Reingressen a la presó a les 18.00 hores; per tant, suposant que no perdés ni un minut en trasllats i esperes, es dedicarien sis minuts per persona en aquest judici. La condemna arriba el 18 de setembre i és de quinze anys de presó; acabaria el dia 20 de febrer de 1954. El 5 de gener de 1940, és traslladat a la presó de Barcelona.

Francesca Tarragó Palau

62 anys, mestressa de casa. És denunciada el 31 d'octubre del 1939 a Anglesola per D.F. (vegeu DOP). No pot ser detinguda per trobar-se a Sitges amb la seva filla, Paulina Romeu Tarragó. El dia 9 de novembre, la Comandància de la Guàrdia Civil d'Anglesola informa que el comandant de Sitges ha fet efectiva la detenció.

Ingressa a la Presó Provincial de Lleida provinent de Barcelona el dia 23 de desembre de 1939, entregada per la Guàrdia Civil en concepte de detinguda per ordre del Govern Civil de Barcelona. El 17 de març de 1940, es rep un escrit de la Comissió Classificadora de Detinguts ordenant que quedi a disposició de l'auditor de guerra. El 17 d'abril de 1940, és posada en llibertat en virtut

⁴⁹ C. MIR (dir.) (2012), “*Víctimes de la guerra civil i la repressió franquista a les terres de Lleida*”. *Memorial democràtic. Departament d'Història. Universitat de Lleida* [en línia], <<http://www.victimesguerracivilfranquisme.udl.cat/presentacio.php>> [darrera consulta: 11 de novembre de 2018]

de l'ordre del jutge militar de Cervera , però s'ha de presentar en aquest jutjat.

Ramon Valentines Pallàs (afusellat)

44 anys, pagès. És detingut amb quatre veïns més (vegeu DOP) arran d'una investigació que duu a terme un capità de la Guàrdia Civil per suposats trets a elements de Falange, i en concret a la cap de la Secció Femenina. Se li fa un interrogatori i un registre, "*sin acusación concreta ni cargo alguno contra ellos, por haber simpatizado con elementos rojos*". En aquest registre diu l'informe que se li troba una pistola Smith del 44, i s'hi afegeix que fou militant de la CNT, i que la pistola la hi va donar l'alcalde republicà Josep Perelló (vegeu-ne el cas) i la va amagar un germà seu, després mort al front. El dia 20 d'abril de 1939, ingressa a la Presó Provincial de Lleida provinent de la de Cervera, entregat per la Guàrdia Civil. El 21 d'abril, a les 11 hores, surt acompanyat per la Guàrdia Civil i se li realitza el consell de guerra, ingressant de nou a la presó a la 1. El 17 de maig de 1939, és "*entregado a fuerza pública para cumplimiento de sentencia*". Ramon Valentines és afusellat.

Josep Valentines Pont

23 anys, pagès. Fou denunciat el dia 6 de setembre de 1939 per M.B.M., que explicà que, en visitar la casa on hi va haver la seu de la UGT d'Anglesola, va trobar una carta signada per Josep Valentines que estava dirigida a Gustau Riera, president de la UGT, el denunciant afirmà que en aquella carta el denunciat aplaudia les persecucions que es feien a les persones partidàries del franquisme, qualificant-los de feixistes traïdors, i animava a seguir amb les mateixes i a realitzar incautacions de béns. Josep Valentines fou detingut i interrogat. En la seva declaració, va dir que va escriure aquella carta per esvaïr dubtes sobre la seva condició política, ja que havia generat sospites de desafecció a la causa republicana entre els oficials de la seva unitat. Aquell mateix dia fou detingut i passà a disposició del jutge de Cervera.

Joan Valls Faura (vegeu DOP).

Jaume Valls Vall

32 anys, pagès. Ingressa a la Presó Provincial de Lleida provinent del camp de concentració de Camposancos (Pontevedra). És entregat per agents de l'autoritat en concepte de detingut. El 14 de setembre de 1939, passa a disposició del president del consell de guerra. Se li realitza el consell de guerra el dia 27 de setembre. Dos dies després, el 29, és posat en llibertat.

Josep Vidal Altisent

60 anys, pagès. El 10 de febrer de 1939 ingressa a la Presó Provincial de Lleida provinent d'An-

glesola, entregat per la Guàrdia Civil amb quatre veïns més (vegeu DOP), i passa a disposició del jutge militar de Cervera, Antonio Collado. Aquest demana el trasllat d'urgència de la Presó Provincial a la del partit judicial de Cervera el dia 20 de febrer, per tal de que se li realitzi el consell de guerra. El 25 de març passa a disposició del president del consell de guerra Permanent de Lleida. Se li fa el consell de guerra el dia 23 de maig; surt a les 11.30 de la presó i hi reingressa a les 13.30. El dia 15 de setembre, arriba la condemna per part del jutge militar núm. 2: 15 anys de presó per auxili a la rebel·lió; la pena finalitzarà el 10 de febrer de 1954. L'acusació és la següent: "*desde la iniciación del Glorioso Movimiento Nacional anduvo en relación constante con los del comité, distinguiéndose en la campaña en la que se desarrolló gran actividad contra aquellos individuos que no hubieran hecho su presentación en el ejército marxista, algunos de los cuales por su intervención fueron detenidos y objeto de persecuciones*". L'1 de juny de 1941, es fa proposta de llibertat condicional "*conforme determina la ley del 1º de abril del corriente año*"; aquesta proposta es fa efectiva el dia 9 de juliol "*con destierro*"; per tant, no pot viure ni anar a Anglesola. El 5 de gener de 1942, "*la Comisión nacional de Exámen de Penas propone para el individuo la definitiva de nueve años*". El 2 de febrer de 1948 "*se recibe del Excmo. Sr. Capitan General de la IV Región Militar orden (...) aprobando el licenciamiento definitivo del titular, para los beneficios de indulto, decreto de 9 de Octubre de 1945*". L'11 de març de 1948, es remet certificat d'alliberament definitiu per aplicació del "*Decreto de indulto de 9 de Octubre de 1945*".

El dia 31 de març de 1941, se li inicia expedient per part del Tribunal de Responsabilitats Polítiques sota la següent acusació: "*Excitador a la requisita, denunciador de emboscados. Está en la carcel. Posee bienes*". L'ajuntament d'Anglesola envia, el 19 de desembre de 1941, un informe positiu: "*fue miembro de este Ayuntamiento por sus ideales derechistas*"; també informa que té finques rústiques per valors de 302 pessetes i urbanes per valor de 300 pessetes; signa el document l'alcalde, Marc Sardá. El dia 7 de gener de 1942, se li pren declaració a Lleida; a l'informe manifesta que les seves dades personals són certes, que no pertany a la FET i que fou jutjat en consell de guerra, essent-li imposada una pena de dotze anys i un dia de reclusió. Se li informa que no pot absentar-se del seu lloc de residència, que ha de presentar una declaració de béns jurada i que no en pot disposar lliurement. El dia 27 de març de 1945, el jutge municipal presenta una taxació dels béns de l'encausat per valor de 69.000 pessetes. El 30 de setembre de 1945, s'emet per part de la Sala Segona de la Instància de la Comissió Liquidadora de Responsabilitats Polítiques la sentència (és de les poques

Teresa Xinxó Melà.

Arxiu fotogràfic de la família Martí. Agraieixo a Josep Martí l'ajuda, l'interés i la cessió de la imatge.

que hem trobat) que condemna l'acusat a pagar 200 pessetes de multa. El dia 21 de novembre de 1945, dia en què paga la sanció a la Intervenció d'Hisenda de Lleida, l'Audiència Provincial de Lleida ordena que es procedeixi a cancel·lar els embargaments, ja que Josep Vidal ha fet efectiva la sanció que li fou imposada.

Teresa Xinxó Melà

55 anys, mestressa de casa. Se li inicia un expedient al Tribunal de Responsabilitats Polítiques el dia 27 de març de 1941 sota la següent acusació: *“excitadora a la rebelión. Se quedó con la ropa de la iglesia. Posee algunos bienes”*. Declara que *“no pertenece a FET y de las JONS y que nunca ha sido procesada ni depurada por ninguna autori-*

dad. Que no son ciertos los cargos, no habiendo estado afiliada a ningún partido ni votado”. S'emet un informe positiu de quatre testimonis addictes al règim i de l'alcalde, que certifica l'autenticitat de les signatures i l'addició al Moviment dels testimonis que neguen les acusacions cap a la Teresa. A la seva declaració jurada, informa d'un patrimoni de 3.550 pessetes. El comandant de la Guàrdia Civil informa de 8.000 pessetes de patrimoni, i l'ajuntament, de 3.156 pessetes. El cas és sobresegut l'any 1945 en aplicació de l'article 8 de la modificació de la llei. Teresa Xinxó també va patir l'exili dels seus dos fills, Aleix i Josep Gabernet, i va haver de comparèixer com a parenta més propera del darrer en el cas que se li va instruir al Tribunal de Responsabilitats Polítiques.

COMANDANCIA MILITAR

DE LA

PLAZA DE LÉRIDA

Núm. _____

Sentenciados a la pena de muerte los reos MIGUEL GRAU NAVARRO, JOSE PALAU BALLVE, PEDRO ALONSO ALTISENT, JAIME PRATS PEDRO, JORGE PONS AUBA, RAMON CORTADELLES FELIU y JOAQUIN LLORET RIPOLL, con el Enterado de S.E. el Generalísimo; y teniendo de ser ejecutados a las 5'45 horas de mañana en las tapias del Cementerio de esta Ciudad, entrarán en capilla a las 3'45 de dicho día.

Lo comunico a V.S. a sus efectos.

Dios guarde a V.S. muchos años.

Lérida 3 de Septiembre de 1939

Año de la Victoria,

El Coronel Comandante Militar,

Sr. Director de la Cárcel de esta

Plaza.

Sr. Carmen Monjo
 Angelesola
 Mi apreciada Carmen y Eduardet. Salud hos deseo que tengais toda la vida.
 Carmen ha llegado el momento ultimo de mi vida y voy a morir como mueren los hombres honrados
 y limpios. Tu te creias que esta gentuza que te rodean y te decian que a mi no me pasaria nada todo
 ha resultado falso, tal como yo te hay dicho siempre que me querían hacer perder y hasi a resultado
 lo an conseguido. Ya veo como me lo han pagado todo el bien que hize para ellos pagarmelo con el
 plomo de las balas que gastan los traidores, tu siempre me habías dicho que teniese fe con hellos
 yo como los conozco bien no me los hay creido nunca hellos se venden a Dios y lo comercian hacen
 un comercio en la casa de Dios, yo lo aprecio mas a Dios que ellos yo no me lo vendo como hellos
 hacen las pruebas ya las tienes Carmen mía te doy el ultimo aviso de mi vida fijate bien lo que te digo ayuda mi hijo
 enséñalo educalo bien le dises siempre que sea honrado como su padre lo asido asta el ultimo momento
 y le hagas vert quien han sido los asesinos de su padre no te creas a los curas Curas y a esas Beatas
 y a todos esos canallas de Angelesola y ayuntamiento es odio todo y te pido que no te hagas polvo
 por los canallas

Sra. Carmen Monjo

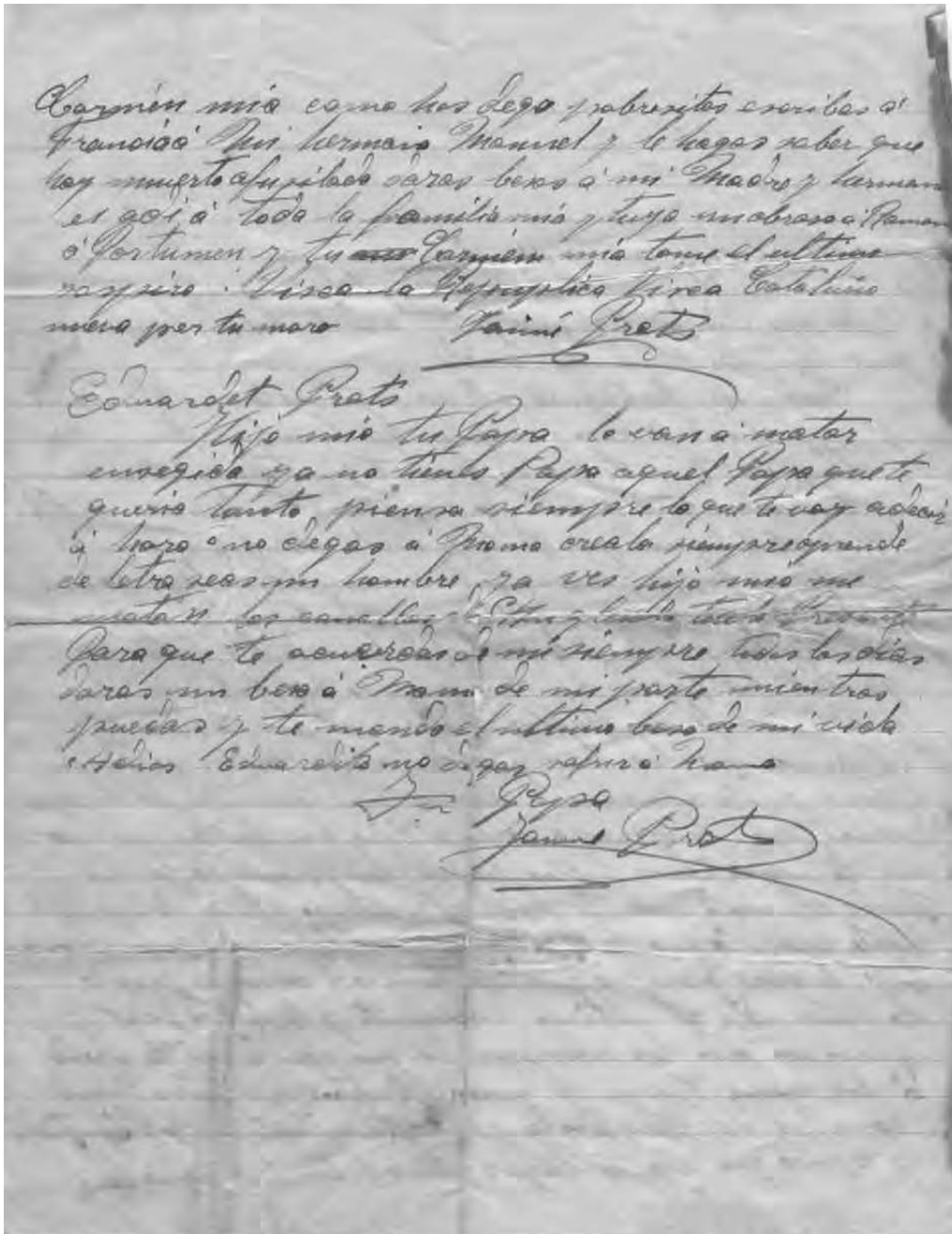
Angesola

Mi apreciada Carmen y Eduardet. Salud hos deseo que tengais toda la vida.

Carmen ha llegado el momento ultimo de mi vida y voy a morir como mueren los hombres honrados y limpios. Tu te creias que esta gentuza que te rodean y te decian que a mi no me pasaria nada todo ha resultado falso, tal como yo te hay dicho siempre que me querían hacer perder y hasi a resultado lo an conseguido. Ya veo como me lo han pagado todo el bien que hize para ellos pagarmelo con el plomo de las balas que gastan los traidores, tu siempre me habías dicho que teniese fe con hellos yo como los conozco bien no me los hay creido nunca hellos se venden a Dios y lo comercian hacen un comercio en la casa de Dios, yo lo aprecio mas a Dios que ellos yo no me lo vendo como hellos hacen las pruebas ya las

tienes Carmen mía te doy el ultimo aviso de mi vida fijate bien lo que te digo ayuda mi hijo enséñalo educalo bien le dises siempre que sea honrado como su padre lo asido asta el ultimo momento y le hagas vert quien han sido los asesinos de su padre no te creas

a los Curas y a esas Beatas y a todos esos canallas de Angelesola y ayuntamiento es odio todo y te pido que no te hagas polvo por los canallas

Carta de Jaume Prats a la seva dona i al seu fill, escrita abans de ser afusellat. Arxiu particular de la família Prats. Agraieixo a Joan Torres l'ajuda, l'interés en l'estudi i en el tema tractat i la cessió del document.

Carmen mía como los dejo pobresitos escribas al Francisco mi hermano Manuel y le hagas saber que hay muerto fusilado daras besos a mi madre y hermana el adiós a toda la familia mía y tuya un abrazo a Ramon a Bartumeu y tu Carmen mía toma el ultimo respiro.

Visca la Republica Visca Catalunya

meva per tu moro.

Jaume Prats

Eduardet Prats

Hijo mío tu papa lo van a matar enseguida ya no tienes papa aquel papa que te quería tanto piensa siempre lo que te voy a decir ahora no dejes a mama creala siempre aprende de letra seas un hombre ya ves hijo mío me matan los canallas de Anglesola tenlo presente para que te acuerdes de mi siempre todos los días daras un beso a mama de mi parte mientras

puedas y te mando el ultimo beso de mi vida.

Adios Eduardito no dejes sufrir a mama

Tu Papa

Jaume Prats

